

Návrh alternativního spoření na důchod pro účastníky 2. pilíře po jeho zrušení.

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Ing. Martin Širůček, Ph. D.

Dominika Bálková

Brno 2017

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce Ing. Martin Širůčkovi, Ph. D. za vedení, připomínky a doporučení při zpracovávání této bakalářské práce. Také bych chtěla poděkovat svým nejbližším za trpělivost a podporu po dobu psaní práce.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Návrh alternativního spoření na důchod pro účastníky 2. pilíře po jeho zrušení.**

vypracovala samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědoma, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 18. května 2017

Abstract

First part of this Bachelor Thesis focuses on the theory of pension scheme, introducing elementary models of financing pension savings. The second part describes the most frequently recommended three-pillar system and the advantages and disadvantages of continuous and funded pension systems. Further, the thesis evaluates current state and sustainability of pension system in the Czech Republic and in conclusion, offers a possible alternative solution for the dissolution of the second pillar of pension system.

Keywords

Retirement savings, demography, continuous pension, funded pension, pillars of pension system, pension in Czech republic

Abstrakt

Bakalářská práce se v úvodu zabývá teoretickým pohledem na problematiku penzijního zabezpečení lidí, představuje základní modely financování důchodových spoření. V další části popisuje nejčastěji doporučován tří pilířový penzijní systém, výhody a nevýhody průběžně a fondově financovaných systému. Dále se zabývá zhodnocením aktuálního stavu a udržitelností důchodového systému České republiky a v poslední části se pokouší o návrh alternativního řešení po zrušení druhého pilíře.

Klíčová slova

Důchodové spoření, demografie, průběžné financování, fondové financování, pilíře důchodových zabezpečení, penzijní systém České republiky

Obsah

Úvod	12
Metodika	13
1 Sociální a důchodové zabezpečení	14
1.1 Penzijní sociální modely	14
1.1.1 Průběžně financované systémy – PAYG.....	15
1.1.2 Fondově financované systémy – FP	16
1.1.3 Příspěvkově vs. dávkově definované systémy	16
1.2 Pilíře důchodových systémů	17
1.2.1 Tří-pilířový penzijní systém	17
1.2.2 Pěti-pilířový penzijní systém	18
1.3 Fondově financované penzijní systémy a jejich nevýhody v praxi	18
2 Důchodový systém České Republiky	20
2.1 Historie důchodového systému v ČR	20
2.2 Současný stav penzijního systému ČR.....	21
2.2.1 1. pilíř - Základní důchodové pojištění.....	22
2.2.2 2. pilíř – Důchodové spoření	24
2.2.3 3. pilíř – Důchodové připojištění	26
3 Důchodové systémy v zahraničí	28
3.1 USA	28
3.2 Slovensko	28
3.3 Nizozemsko.....	29
4 Zhodnocení důchodového systému v ČR a jeho udržitelnost	31
4.1 Udržitelnost	31
4.2 Přiměřenost a celistvost	34
4.3 Neúspěch 2. pilíře důchodového systému ČR.....	37
5 Návrh alternativního řešení	39
5.1 Legislativní změny a podpora reformy	41

5.2	Dopad na veřejné finance.....	42
5.3	Finanční dopady na jednotlivce.....	43
	Diskuse	46
	Závěr	47
	Literatura	49

Seznam obrázků

Obr. 1	Základní sociální modely Zdroj: vytvořeno na základě: VOSTATEK, J. <i>Penzijní teorie a politika</i>	15
Obr. 2	Procentuální využívání příspěvkově a dávkově/hybridně definovaných penzijních systémů ve světě Zdroj: OECD Global Pension Statistics 2016	17
Obr. 3	Naděje dožití při narození a kojenecká úmrtnost ČR, 1870-2015 Zdroj: Český statistický úřad	21
Obr. 4	Vývoj průměrné výše důchodu Zdroj: ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení	24
Obr. 5	Střední délka života 65-letých v ČR Zdroj dat: ČSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)	32
Obr. 6	Vývoj průměrné délky doby pobírání řádného starobního důchodu od roku 1970 Zdroj dat: ČSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)	33
Obr. 7	Vývoj počtu pobíratelů starobního důchodu v ČR v letech 2000-2016 Zdroj dat: ČSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)	33
Obr. 8	Příjmy a výdaje na dávky důchodového pojištění v ČR Zdroj dat: ČSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)	34
Obr. 9	Příjmy a výdaje na dávky důchodového pojištění k 31. 12. (mld. Kč) Zdroj: ČSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)	34
Obr. 10	Vývoj redukčních hranic pro výpočet důchodu Zdroj: naseduchody.cz	36
Obr. 11	Náhradový poměr	37
Obr. 12	Procentuální míra výše důchodu vůči původní výši příjmů v původním a nově navrhovaném systému	45

Seznam tabulek

Tab. 1	System tří pilířů podle návrhu světové banky	18
Tab. 2	Doba pojištění potřebná k získání nároku na starobní důchod	23
Tab. 3	Výpočet důchodu z prvního pilíře, v případě účasti pouze v tomto pilíře	44
Tab. 4	Výpočet důchodu z prvního pilíře, v případě účasti občana i v druhém pilíře	44

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám problematikou důchodového zabezpečení. Toto je velmi aktuální a diskutované téma nejen u nás, ale i v mnoha jiných zemích. Narůstající schodky státního rozpočtu, které plynou z finanční neudržitelnosti důchodových systémů, které jsou průběžně definované, nutí státy neustále přemýšlet nad ideálním řešením tohoto problému.

Po nedávném neúspěchu a zrušení 2. pilíře, by bylo vhodné, aby se vláda shodla na takovém řešení, které by bylo finančně udržitelné z dlouhodobého hlediska. Je také důležité, aby tuto reformy občané vnímali pozitivně a rozuměli jí, neboť každého z nich se reforma dotkne. Důchodová reforma je u nás více než nutná. Demografický vývoj obyvatelstva jako je rostoucí počet stárnoucího obyvatelstva, klesající tendence porodnosti a prodlužování střední délky života má za následek, že se náš důchodový systém potýká s problémy a státní deficit se prohlubuje.

Bakalářská práce je rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole jsou popsány penzijní sociální modely a pilíře penzijních systémů. V poslední části této kapitoly jsou shrnuty nevýhody fondově financovaných penzijních systémů. Druhá kapitola se věnuje důchodovému systému v České republice. Je zde ve stručnosti popsána jeho historie. Dále v ní můžeme najít dopodrobna rozepsaný současný stav včetně dvou aktuálních pilířů a také popis zrušeného druhého pilíře. Ve třetí kapitole je stručné shrnutí důchodových systémů tří vybraných zahraničních politik. Najdeme zde důchodový systém USA, Slovenska a Nizozemska. Čtvrtá kapitola se zabývá zhodnocením současného důchodového systému ČR a zrušeného 2. pilíře. Poslední kapitola je věnována vlastnímu návrhu alternativního řešení. Je zde i rozebráno, jaké by se musely udělat legislativní změny a jaký dopad by měl návrh na státní rozpočet a na občany, kterých by se týkal.

Cílem mé bakalářské práce je zhodnotit a rozebrat současnou situaci důchodového systému v České republice a navrhnout takové řešení, o kterém si myslím, že by mohlo situaci zlepšit a mohlo být přijatelné v našich podmínkách a poměrech. Déle chci popsat, jaký dopad by měl tento návrh na státní rozpočet a na lidi, kterých by se týkal.

Metodika

Začátek mé bakalářské práce bude věnován literární rešerši, ve které popíši penzijní důchodové systémy, jednotlivé pilíře penzijních systémů a důchodový systém ČR a dalších tří vybraných zemí.

V další části zhodnotím aktuální stav penzijního systému v ČR a jeho udržitelnost. Nakonec se pokusím navrhnout změnu tohoto systému, aby se situace v ČR, co se důchodů týče, zlepšila.

K vypracování mé práce budu používat jak české, tak zahraniční zdroje k tomuto tématu, a to jak dostupnou literaturu, tak webové stránky. Jako jeden z hlavních zdrojů budu využívat zákony související s tímto tématem. Zahraniční zdroje budou použity hlavně k přiblížení penzijních systémů v zahraničí. Z internetových zdrojů budu nejčastěji využívat stránky OECD, Česká správa sociálního zabezpečení a Český statistický úřad k zajištění potřebných dat, protože na nich bude založena velká část mé práce. Budu na nich hledat např. střední délku života, průměrnou délku pobírání důchodu, vývoj počtu pobíratelů důchodu nebo příjmy a výdaje na dávky důchodového pojištění. Tyto údaje mi pomohou zhodnotit aktuální důchodový systém ČR, jak se vyvíjel a pravděpodobně bude vyvíjet.

1 Sociální a důchodové zabezpečení

Zabezpečení financí pro svůj život je otázkou, kterou řeší generace už dlouhá léta. V začátcích vývoje financí, jako nástroje pro zabezpečení životních potřeb, si lidé chtěli vytvářet nějaké úspory, aby byli schopni se o sebe postarat v budoucnu. To však bylo velmi často obtížné a o své rodinné příslušníky, kteří už nebyli schopni si peníze vydělat sami, se starali jejich mladší generace. Tento stav, kde zabezpečení financí na stáří byla čistě soukromá záležitost, vydržel relativně dlouho.

První náznaky změn můžeme hledat již ve starověku a středověku, kdy se začínalo využívat forem vzájemného pojištění v různých náboženských spolcích, profesionálních organizacích nebo mezi řemeslníky a obchodníky. Kolem 14. století začínáme mluvit o pojištění jako takovém, kde hlavní roli obstarávání sociální pomoci měla církev [6].

Koncem 19. století se tahle soukromá a vzájemnostní pojištění začínaly měnit a postupně oddělovat od sociálního pojištění. V průběhu 20. století nabývalo sociální pojištění na významu. Dnes už tvoří více než třetinu veřejných financí. Finanční zabezpečení na stáří teda není z historického hlediska nic nového. Relativně nový je sociologický aspekt věci. Můžeme tak říct, že zajištění na stáří využívá tři způsoby [8]:

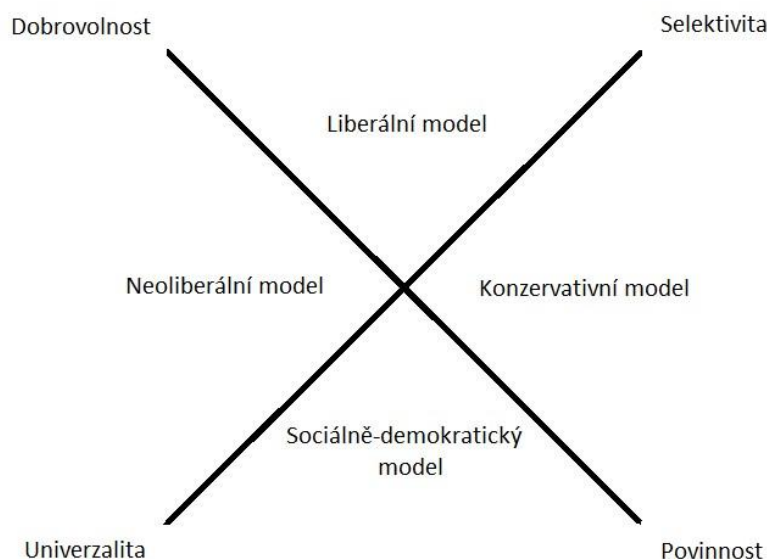
- odložení současné spotřeby (vytváření soukromých úspor)
- zplození a vychování odpovědných dětí
- účast v programu sociálního zabezpečení

1.1 Penzijní sociální modely

Jako výsledek různých sociálních politik ve velkém množství zemí se ve světě vytvořila také celá řada sociálních důchodových systémů. Podrobnějším zkoumáním můžeme vyzorovat podobné vlastnosti, na základě kterých se dané systémy dají rozdělit do 4 základních modelů. Rozlišujeme tak:

- liberální model,
- neoliberální model,
- konzervativní model,
- sociálně-demokratický model.

Základ liberálního modelu je tvořen dobrovolným zabezpečením podle individuálních potřeb jedinců a rodin. Sociálně-demokratický model si naopak zakládá na povinném zabezpečení a univerzálním základem penzijního zabezpečení. Tyto 4 charakteristiky je možné využít i při popisu neoliberálního a konzervativního systému. Neoliberální systém je založen na dobrovolnosti a univerzálnosti pojištění. Naopak konzervativní model spoléhá na povinné a přitom selektivní důchodové zabezpečení[18]. Pro lepší přehlednost můžeme tyto modely zobrazit následovně:

Obr. 1 Základní sociální modely

Zdroj: vytvořeno na základě: VOSTATEK, J. *Penzijní teorie a politika*

Když tyto vlastnosti a charakteristiky doplníme o další spojené se způsoby financování, získáme následující členění důchodových zabezpečení:

- povinné nebo dobrovolné,
- veřejné nebo soukromé,
- pojištění nebo redistribuce,
- fondové nebo průběžné.

Na základě těchto kritérií odlišujeme tyto penzijní systémy:

- PAYG DB – průběžně financované, dávkově definované,
- PAYG DC průběžně financované, příspěvkově definované,
- FP DC – fondově financované, příspěvkově definované,
- FP DB – fondově financované, dávkově definované.

Toto dělení teda definuje dva systémy financování – průběžně a fondově financované, kde oba mohou být buď dávkově, nebo příspěvkově definované [8].

1.1.1 Průběžně financované systémy – PAYG

Při tomto druhu financování, či už dávkově nebo příspěvkově definovaném, můžeme pozorovat několik společných charakteristik. Mezi základní vlastnosti patří, že finance plynoucí od aktivních přispěvatelů, se v podstatě okamžitě rozdělují a vyplácejí účastníkům podle jejich nároků. Tyto systémy tedy spoléhají na solidaritu mezi generacemi účastníků, což má za následek, že jsou velmi citlivé na demografický vývoj populace, inflaci, ekonomické či politické vlivy prostředí.

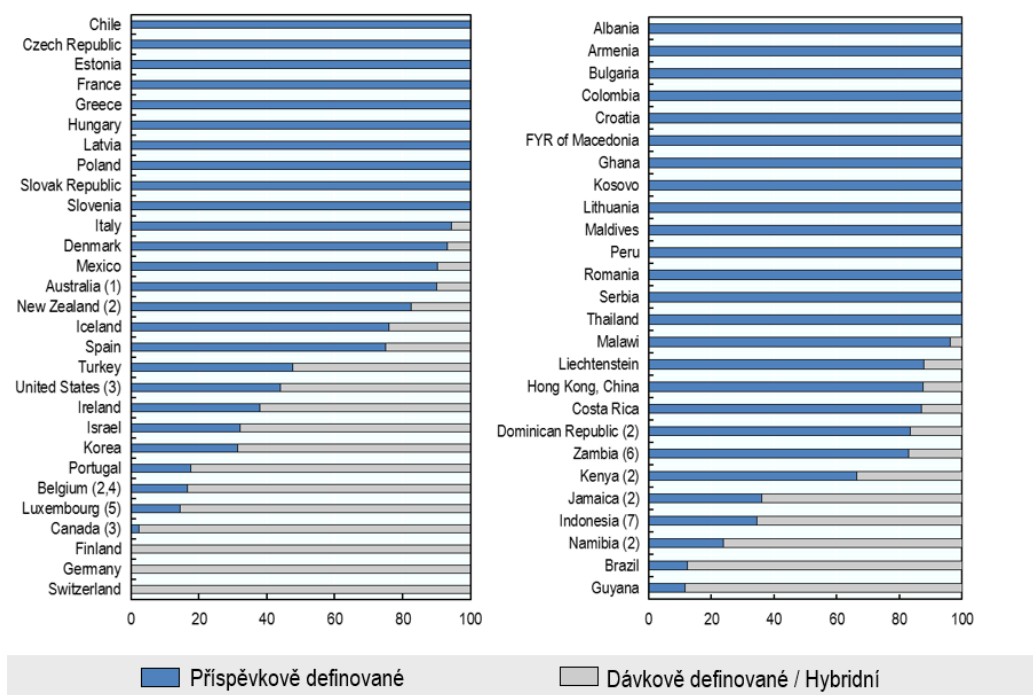
Průběžné financování je dnes nejrozšířenějším způsobem financování penzijních systémů ve světě. Je to hlavně z historických důvodů, kdy vytvoření a režie těchto systémů bylo relativně jednoduché a levné. Jak již bylo zmíněno, průběžné systémy mohou být dávkově definované, nebo příspěvkově definované. Dávkově definované systémy fungují tak, že po splnění zákonných podmínek, typicky délka přispívání nebo dosažení stanoveného věku, vzniká pojištěnci nárok na starobní důchod. Ten bývá státem garantovaný a jeho výška může být definována různými způsoby, jako například pevná částka nebo procento z příjmu. Příspěvkově definované systémy jsou založeny na procentní výši příspěvku pojištěné osoby. V tomto systému tedy výše starobního důchodu závisí na celkové naakumulované hodnotě příspěvků individuálního přispěvatele. I když je průběžné financování nejrozšířenější, jeho význam postupně ubývá a státy se víc zaměřují na fondové financování svých penzijních systémů [4].

1.1.2 Fondově financované systémy – FP

U fondově financovaných systémů se důraz přesouvá na investiční činnost penzijního plánu a dosahovanou kapitálovou výnosnost. Výhodou těchto systémů je především jejich větší individualizace a menší citlivost na demografický vývoj a pozitivní vliv na trh práce i kapitálové trhy. Typickým reprezentantem fondového financování jsou již podle názvu penzijní fondy. U dávkově definovaných systémů pak dávky odpovídají zaplaceným prostředkům. Mezi hlavní problémy a rizika můžeme považovat hlavně problematiku bezpečnosti soukromých fondů a zabezpečení lidí s nízkým příjmem kvůli doplňování financí na jejich dávky. Další nevýhody jsou pak například v nepředvídatelnosti budoucích dávek kvůli neodhadnutelné výši inflace či úrokové míry. Obecně ale platí, že trend v této oblasti směřuje k připisování vyšší důležitosti fondovému financování penzijních systémů a účasti soukromého pojištění [8, 5].

1.1.3 Příspěvkově vs. dávkově definované systémy

Praktické rozdělení mezi dávkově nebo příspěvkově definovanými penzijními systémy postupně ztrácí na významu. Vzniká takzvaný hybridní systém, který se v sobě pokouší kombinovat oba systémy. Na obrázku č. 2 můžeme vidět, že čistě příspěvkově definované systémy mají spíš státy jako Česká republika, Slovensko, Maďarsko, Polsko, Francie a podobně. Státy, které jsou, co se týče penzijních systémů vyspělejší, kombinují víc tyto systémy s dávkově definovanými nebo hybridními. Mezi ně patří například Lucembursko a Belgie. To souvisí mimo jiné i s rostoucí důležitostí fondového financování těchto systémů. Celkové směřování vede k postupnému přechodu od příspěvkově definovaných na dávkově definované systémy. Toto je často podporováno i legislativními změnami. Využívá se například uzavírání příspěvkových systémů pro nově příchozí [5, 13].

Obr. 2 Procentuální využívání příspěvkově a dávkově/hybridně definovaných penzijních systémů ve světě

Zdroj: OECD Global Pension Statistics 2016

1.2 Pilíře důchodových systémů

V dnešní době velmi často slyšíme v souvislostech s důchodovými systémy o takzvaných pilířích těchto systémů. Penzijní sociální modely v čistých formách se postupně ukazovaly jako nevhodné a jejich problémy překračovaly hranice udržitelnosti. Časem se proto různě modifikovaly a upravovaly. Dnes už prakticky neexistuje země, která by využívala čistě Liberální, Sociálně-demokratický či jiný ze zmíněných modelů.

1.2.1 Tří-pilířový penzijní systém

Doporučení světové banky z roku 1994 hovoří o takzvaném tří-pilířovém systému. První pilíř představuje veřejný průběžně financovaný systém, jehož cílem je garance minimální výše důchodů. Účast v něm je povinná. Druhý pilíř předpokládá taky povinnou účast. Jde ale o fondový systém, kde účastník odvádí část svých příspěvků na sociální zabezpečení do penzijního fondu, který by měl být investičně zhodnocován. Třetí pilíř reprezentuje dobrovolný systém penzijního spoření v dalších penzijních fondech. Ty jsou státem podporovány různými formami. Nejčastěji daňovou politikou, nebo přímými dotacemi [18].

Tab. 1 Systém tří pilířů podle návrhu světové banky

	Povinný veřejně řízený pilíř	Povinný soukromě řízený pilíř	Dobrovolný soukromě řízený pilíř
Cíle	Redistribuce a pojištění	Úspory a pojištění	Úspory a pojištění
Forma	Minimální penze nebo rovný důchod	Plán osobních úspor či zaměstnanecký plán	Osobní úspory nebo zaměstnanecký plán
Financování	Průběžný systém	Fondový systém	Plně fondový systém, příspěvkově financovaný

1.2.2 Pěti-pilířový penzijní systém

Později, přesněji v roce 2008, světová banka vydala doporučení na rozšíření původního tří-pilířového systému na 5 pilířů. Toto rozšíření v podstatě rozděluje první pilíř na takzvaný nulový a první pilíř, kde nulový pilíř je definován jako nepřispěvkový základní důchod z veřejných financí. První pilíř v tomto modelu představuje povinný taktéž veřejný penzijní plán, který je vázaný na výdělek. Definice druhého a třetího pilíře jsou ve své podstatě stejné. V doporučení přibyl ještě nový čtvrtý pilíř. Ten by měl být tvořen dobrovolným systémem mimo důchodový systém s přístupem k řadě finančních i nefinančních aktiv a zároveň neformální podporou státu. V tomto modelu hraje čtvrtý pilíř důležitou úlohu při poskytování finanční podpory jednotlivcům či domácnostem při odchodu do důchodu. Tenhle pěti-pilířový systém poskytuje kvalitní základ pro porovnávání penzijních systémů na celém světě. V praxi se ale mnohem častěji střetneme se základním doporučením tří-pilířového systému [17].

1.3 Fondově financované penzijní systémy a jejich nevýhody v praxi

Obecný trend zavádění stále vyšší míry fondového financování penzijních systémů se může zdát, a je často i doporučován jako nejvýhodnější. Výsledky po zavedení povinného druhého fondového pilíře v mnoha zemích čelí při praktickém fungování mnoha problémům. Mezi ně patří rizika spojená s nízkými reálnými výnosovými mírami a s nimi spojená komplikace s naspořením dostatečných finančních prostředků na zabezpečení ve stáří. Druhým problémem, částečně souvisejícím s předcházejícím, jsou vysoké administrativní náklady důchodových fondů a také vysoké transformační náklady, které často zatěžují veřejné rozpočty po dobu přechodu z průběžného financování na fondové a to i celé desetiletí.

Dalším závažným problémem je, že ve skutečnosti povinný fondově financovaný systém, nevede ke zvyšování individuální odpovědnosti jednotlivců, jak je často prezentováno. Stát totiž musí z mnoha důvodů v případě povinného fondového financování garantovat alespoň do určité míry výplaty důchodů z těchto

systémů. To znamená, že v případě nevhodné situace na finančních a kapitálových trzích, kde penzijní fondy investují, musí případné nízké reálné výnosnosti fondů podporovat z veřejných prostředků. Dále by se měl stát při vynucování účasti v penzijních fondech pokusit, o co největší eliminaci možností zpronevření finančních prostředků v těchto fondech, co vede k silným regulacím. Zvyšování individuální odpovědnosti má také praktické trhliny v tom, že jednotlivec se sice může sám rozhodnout, do jakých fondů bude investovat, ovlivňovat výši příspěvků nebo sledovat výsledky hospodaření jednotlivých penzijních fondů, není ale už schopen ovlivňovat jejich investiční rozhodování ani sledovat cash flow a také neovlivní výnosovou míru na finančních a kapitálových trzích. Míra jeho individuální odpovědnosti je tedy značně omezená.

Dále jsou často diskutovány i některé výhody, které jsou u fondového systému financování prezentovány. Ty totiž nemusí být nutně výhodami. Mezi ně patří například, že fondově financované systémy jsou spojovány s výrazně vyšší úrovní důchodů v poměru k hrubým mzdám. Prakticky je ale objem vyplácených peněz ovlivňován administrativními náklady, transformačními náklady, výnosovou mírou fondů a podobně. Fondový systém financování také není o mnoho odolnější vůči demografickým změnám. Hodnota naspořených peněz totiž nemusí být stejně dostačující pro lidi, kteří se dožijí méně let a stráví v důchodu například 15 let, jak pro lidi, kteří budou v důchodu například 30 let [7].

2 Důchodový systém České Republiky

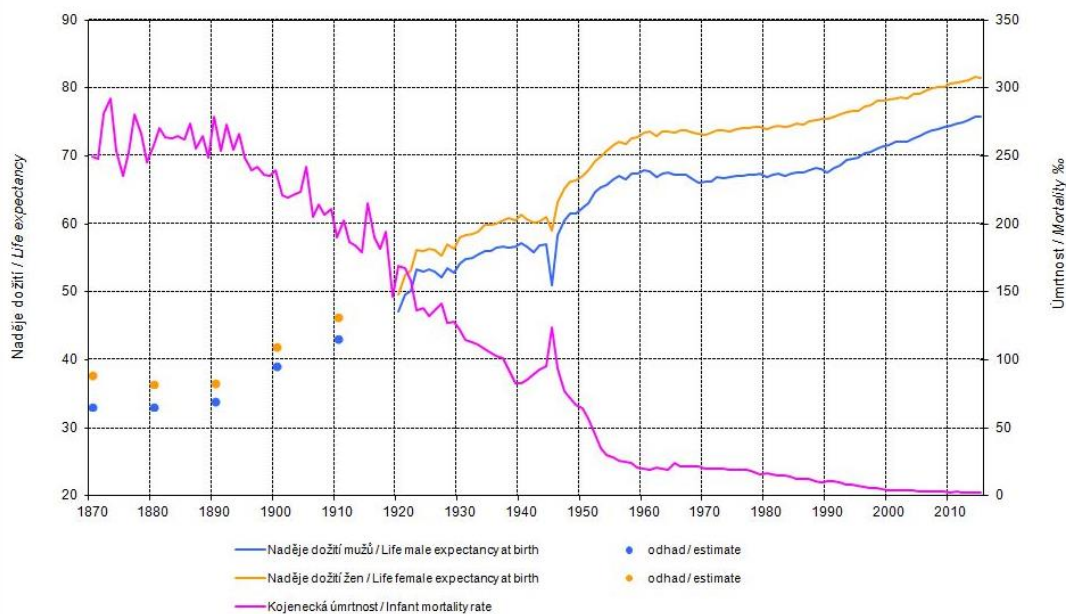
Tato kapitola na začátku stručně popisuje historický vývoj důchodového systému České republiky a stávající podobu tohoto systému. Shrnuje taky nejdůležitější změny spojené se zavedením a opětovným zrušením druhého pilíře penzijního systému.

Kromě definování práva na důstojné a přiměřené zabezpečení ve stáří v Ústavě je Česká republika vázána k dodržování více různých mezinárodních úmluv. V evropské unii, co se sociálního zabezpečení týče, platí, že je plně v kompetenci dané země, jakou podobu svého penzijního systému si vytvoří a bude provozovat. EU vydává určitá nezávazná doporučení. Cílem je dosažení, co možná nejoptimálnější výše důchodových dávek, které by měly zajistit život občanů i ve stáří bez výrazných změn jejich životní úrovně. V mnoha případech totiž stěžují tyto dávky pokrývají základní životní potřeby, jako jsou ubytování a strava[14].

2.1 Historie důchodového systému v ČR

Z historického hlediska přešel český důchodový systém více zásadními změnami. Jako první můžeme uvést přijetí zákona o národním pojištění Československa z roku 1948, který zrušil všechny předchozí zákony v této oblasti. Poté byl rozšířen vyhláškou č.114/1953 Sb. o zásady a podmínky důchodového pojištění. Tento systém se postupně upravoval hlavně na úrovních principů zásluhovosti, zavedení odlišného důchodového věku mužů a žen a podobně.

Další zásadní změny v Československém důchodovém systému směřované k dnešní podobě se začínaly uplatňovat po listopadu 1989. Hlavní úlohou v této době bylo přizpůsobení existujícího systému tržním podmínkám. Ten byl neefektivní a pro velké množství obyvatel i sociálně nespravedlivý. Rovněž nebyl schopný reagovat na demografické či ekonomické změny v zemi. Z grafu můžeme vidět neustále se snižující úmrtnost novorozenců a naopak stoupající věk dožití starých lidí. To způsobuje celkové stárnutí populace.

Obr. 3 Naděje dožití při narození a kojenecká úmrtnost ČR, 1870-2015

Zdroj: Český statistický úřad

Hlavní změny se týkaly zavedení dvousložkové důchodové dávky. Ta se skládala z pevné částky zabezpečující životní minimum a dávky vázané na výši placeného pojistného a dobu pojištění. Taktéž byly zrušeny preference na základě zařazení do pracovních skupin v bývalém režimu. Kromě toho bylo deklarováno i oddělení financování důchodového systému od státního rozpočtu a vytvoření soustavy fondů. To se však v tomto období nepodařilo realizovat.

Poslední pro nás významná změna nastala v roce 1994, kdy Světová banka vydala publikaci „Averting the Old Age Crisis and Promote Growth“. Ta upozorňuje na problémy aktuálních důchodových systémů ve světě, spojené hlavně se stárnutím populace, a představuje takzvaný Multi-pilířový systém penzijního zabezpečení. Do té doby prezentované hlavně parametrické změny v důchodových systémech, se začaly dostávat do pozadí a diskuse se obrátily k reformám na základě doporučení světové banky [19, 1].

2.2 Současný stav penzijního systému ČR

Základ tohoto systému tvoří průběžně financovaný, dávkově definovaný systém, který tvoří takzvaný první pilíř důchodového systému ČR. V roce 1994 byl zaveden druhý (neboli podle toho jak funguje a podle doporučení světové banky jde spíše o pilíř třetí). Od té doby systém prošel několika takzvaně parametrickými změnami formou různých novelizací. Těmi jsou například zvyšování věkové hranice pro odchod do důchodu, zvyšování počtu odpracovaných let nutných k získání nároku na penzi, výše a způsob počítání příspěvků, podpora penzijního systému jinými daňovými příjmy než příspěvky na důchodové zabezpečení a mnoho dalších. Můžeme však říct, že principiálně je stále stejný [14].

Z dlouhodobého hlediska je Česká republika považována za poměrně rizikovou, co se fiskální udržitelnosti týče. Opakované doporučení směřují a nabádají k provedení reformy důchodového systému spolu s financováním zdravotní a dlouhodobé péče. Kvůli tomu, jak je ale toto téma politicky citlivé, jsou změny v tomto ohledu velmi obtížné. Pokus o reformu proběhl v letech 2013-2015, kdy byl neúspěšně zaveden a posléze zrušen druhý pilíř penzijního systému. Politici volí raději cestu pozvolných parametrických změn nynějšího systému a nechtějí riskovat ztrátu politických preferencí v důsledku nepopulárních změn. [7]

Z legislativního hlediska je důchodový systém ČR popsán v řadě zákonů. K dnešnímu dni prošel desítkami změn a rozšířeními. Mezi nejdůležitější aktuálně platné zákony v problematice důchodového systému patří:

- zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění – ten upravuje zejména funkci prvního pilíře. Řeší účast na pojištění, základní pojmy, důchody – jejich rozlišování, podmínky nároku na důchod a další [20].
- zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření – jeho platnost končí 31. 12. 2017, stanovuje ale funkci druhého pilíře v letech 2013-2017. Definuje účast na důchodovém spoření, penzijní společnosti, důchodový fond a další [22].
- zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem – má za úlohu definovat podmínky v takzvaném 3. pilíři. Píše se v něm o vzniku a zániku penzijního připojištění, penzijních fondech, příspěvcích účastníků a státních příspěvcích [21].
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení – definuje orgány sociálního zabezpečení a jejich úkoly, úkoly zaměstnavatelů v sociálním zabezpečení, povinnosti občanů, upravuje řízení ve věcech důchodového pojištění apod. [24].
- zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti - stanovuje poplatníky pojistného, sazby a odvody pojistného a jiné detaily týkající se příspěvků [26].

2.2.1 1. pilíř - Základní důchodové pojištění

První pilíř důchodového systému České republiky tvoří dávkově definované průběžně financované základní důchodové pojištění. Zabezpečuje všechny zaměstnance a ekonomicky aktivní osoby, jejichž účast na tomto pojištění je povinná. Mírné odchylky jsou v oblasti organizačního a administrativního zabezpečení například při vojácích, policistech a podobně. Kromě povinné účasti je možná i dobrovolná účast v stanoveném rozsahu. Při splnění zákonem stanovených podmínek, pak vzniká nárok na důchod.

Financování a výši příspěvků do pojistného systému definuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Ten specifikuje výši pojistného na 25 % z vyměřovacího základu u zaměstnavatele. Z toho je 2,3 % na nemocenské pojištění, 21,5% na důchodové pojištění a 1,2 % na státní politiku zaměstnanosti. Za zaměstnance je to 6,5 % z

vyměřovacího základu. Situace je velice podobná i u osob samostatně výdělečně činných a také u osob s dobrovolnou účastí. Můžeme tak říct, že sazba pojistného činí 28 % příjmu pojištěné osoby [26]. Platba pojistného je pak prakticky odváděna přímo zaměstnavatelem i za zaměstnance, který si danou část následně srazí z jeho příjmu. Účast na pojištění a teda i platby pojistného se v případě výkonu více vztahů, které tuto účast a platby nařizují, posuzují samostatně, tj. pojištění se platí vícekrát [20].

Nárok na výplatu důchodu vzniká po splnění podmínek rovněž definovaných zákonem 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Ten stanovuje, že pojištěnec má nárok na starobní důchod, jestliže získal potřebnou dobu pojištění a dosáhl určeného věku, případně splňuje další podmínky stanovené v daném zákoně.

Tab. 2 Doba pojištění potřebná k získání nároku na starobní důchod

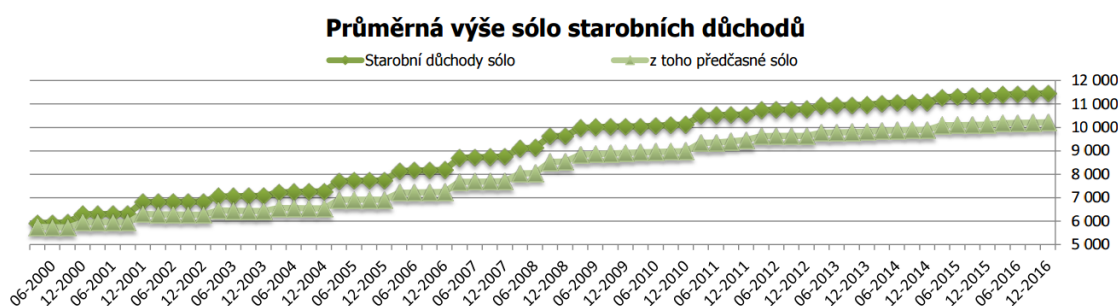
<i>Doba pojištění v letech</i>	<i>Dosažení důchodového věku</i>
25	před rokem 2010
26	v roce 2010
27	v roce 2011
28	v roce 2012
29	v roce 2013
30	v roce 2014
31	v roce 2015
32	v roce 2016
33	v roce 2017
34	v roce 2018
35	po roce 2018

Zdroj: §29, odst. 1, písmena a) až k) zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

Důchodový věk se stanovuje u pojištěnců narozených po roce 1977 tak, že k věku 67 let se přičte takový počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977. Například u pojištěnce narozeného v roce 1993 vypočteme důchodový věk následovně. $1993-1977 = 16$, $16 \times 2 = 32$. Takže k věku 67 přičteme 32 měsíců. Důchodového věku tak pojištěnec dosáhne v 69 letech a 8měsících.

Výše dávky starobního důchodu se vypočítává ze dvou částí. První složka je pevná a je stanovena jako 9% průměrné mzdy. Pro rok 2017 je to 2550 Kč. Druhou složku tvoří procentní výměra vyvozená od výše předešlých příjmů, která tvoří zásluhovou část. Ta činí za každý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod 1,5 % osobního výpočtového základu. Kvůli principům sociální

solidarity a udržitelnosti se na úkor zásluhovosti celého systému při výpočtu výpočtového základu uplatňují takzvané redukční hranice. Lidé, kteří mají vyšší příjmy, tak dostávají nižší důchody, než odpovídají výši jejich příspěvků. Výpočtový základ se z osobního vyměřovacího základu spočítá tak, že do částky první redukční hranice se počítá 100 %, z částky nad první redukční hranicí do druhé redukční hranice se počítá 26 % a k částce nad druhou redukční hranicí se nepřihlíží. Nařízení vlády č. 325/2016 Sb. o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2015, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2015, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2017 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2017 a o zvýšení důchodů v roce 2017 pak stanovuje výše redukčních hranic pro rok 2017 na 12 423 Kč pro první redukční hranici a 112 928 Kč pro druhou redukční hranici [20, 9]. Obrázek č. 4 pak ukazuje, jak se vyvíjela průměrná výše starobního důchodu od roku 2000 do 2016.

Obr. 4 Vývoj průměrné výše důchodu
Zdroj: ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

2.2.2 2. pilíř – Důchodové spoření

Po mnohaletých diskusích a analýzách byl v roce 2013 jako druhá fáze reformy důchodového systému ČR zaveden 2. pilíř důchodového systému. Potřeba reformy je vnímána širokou veřejností jako nevyhnutná. Proto se o její přípravu snažilo mnoho skupin. Velikou roli v tom sehrála politická situace v České republice, kdy byla nakonec přijata reforma i bez potřebné podpory napříč politickým spektrem. Opozice již při schvalování potřebných zákonů avizovala jejich zrušení při návratu k moci. I z toho důvodu byla tato reforma veřejností odmítána.

Důchodové spoření neboli 2. pilíř je definováno zákonem č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření a zákonem 397/2012 Sb., o pojistném na důchodové spoření. Jejich ukončení je pak stanoveno v zákoně č. 376/2015 Sb., o ukončení důchodového spoření, který s účinností od 1. 1. 2016 zákon 397/2012 Sb., o pojistném na důchodové spoření a s účinností od 1. 1. 2018 zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření ruší.

Druhý pilíř byl zaveden jako individualizovaný důchodový systém. Účast v tomto systému byla dobrovolná. Vstupem do druhého pilíře se upravovaly podmínky jak plateb, tak i výplat důchodů v prvním pilíři. Sazba pojistného v druhém pilíři byla stanovena zákonem 397/2012 Sb., o pojistném na důchodové

spoření na 5 % vyměřovacího základu. Z toho 3 % byly odečteny z prvního pilíře a 2 % přispíval zaměstnanec sám. Namísto původních 28 % se tedy odvádělo 30 % z hrubé mzdy. Pro zaměstnavatele se nic neměnilo, protože stále odváděli 21,5% na povinných odvodech na sociální pojištění, naopak zaměstnanec odváděl o 2% více, což bylo 8,5%. Pokud účastník druhého pilíře přišel o práci nebo nastoupil na mateřskou dovolenou, tato 2% nemusel odvádět. Výplata pojistného v prvním pilíři byla pak upravena v zásluhové složce z původních 1,5% na 1,2% za každý rok plateb. Tento systém tak byl výhodnější. Účastníkům při uplatňování redukčních hranic důchod z prvního pilíře moc neklesl a zároveň si mohli zvýšit důchod druhým pilířem [11, 5].

Důchodové spoření bylo zákonem definováno jako shromažďování a umístování prostředků účastníka důchodového spoření do důchodových fondů obhospodařovaných penzijní společností. Důchodové spoření mohla provozovat pouze penzijní společnost, které bylo uděleno povolení k činnosti podle zákona o doplňkovém penzijním spoření a povolení k vytvoření důchodových fondů. Penzijní společnost pak shromažďovala peněžní prostředky do důchodových fondů za účelem zhodnocování. V případě špatného vývoje cen na burze, či špatné strategie společnosti se mohlo stát, že finanční prostředky u penzijního fondu klesly a naopak. Tyto fondy ale nebyly vlastníky prostředků a například v případě krachu penzijní společnosti se účastníci nemuseli bát o svoje peníze. Penzijní společnost spravovala tyto fondy především kvůli prestiži, či možnosti nabídnout svým klientům větší portfolio produktů. Penzijní společnost, která provozovala důchodové spoření, pak vytvářela a obhospodařovala ze zákona 4 penzijní fondy - důchodový fond státních dluhopisů podle § 46, konzervativní důchodový fond podle § 47, vyvážený důchodový fond podle § 48 a dynamický důchodový fond podle § 49 [22]. To, jakým způsobem můžou fondy investovat, bylo specificky definováno zákonem.

Fondy státních dluhopisů měly přibližné očekávané míry výnosů kolem 2-3 %. Investovat mohly velkou část (alespoň 90 %) obhospodařovaných prostředků do státních dluhopisů ČR a v menší míře i do státních dluhopisů zemí EU a OECD splňujících určitá kvalitativní kritéria. Konzervativní fondy investovaly do dluhopisů členských států EU a srovnatelně bezpečných dluhopisů, a dále do nástrojů peněžního trhu, fondů peněžního trhu a jiných obdobně likvidních aktiv. Míra očekávaných výnosů byla kolem 3-4 %. Vyvážené a dynamické fondy mohly oproti konzervativním fondům navíc investovat část obhospodařovaných prostředků také do akcií a cenných papírů kolektivního investování, přičemž u dynamického fondu byl rozsah vhodných aktiv širší a část obhospodařovaných prostředků, kterou bylo do těchto aktiv možno investovat, vyšší než u vyváženého fondu. Očekávané výnosy v těchto fondech byly na úrovni 4-7 % u vyváženého fondu a 5-7 % u dynamického fondu [22, 16].

Účastníci na důchodovém spoření si mohli vybrat z několika možností výplaty důchodu.

- Doživotní starobní důchod – v téhle variantě penzijní společnost měla klientovi vyplácet starobní důchod až do doby jeho úmrtí. Podmínky této varianty byly srovnatelné s výplatou důchodu od státu.
- Doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let – v tomto případě měl klient nárok na o něco menší důchod než v prvním případě. Ten se měl vyplácet ve formě doživotní anuity, ale měl také navíc zajistit měsíční výplatu ve stejné výši někomu z pozůstalých po dobu dalších 3 let po smrti účastníka. Obě varianty vykazují solidaritu mezi účastníky s vysokým a nižším dožitým věkem.
- Starobní důchod na 20 let – na důchod v této variantě má nárok účastník po dobu 20 let ode dne zahájení důchodu. V případě smrti klienta přede dnem ukončení výplaty důchodu, se hodnota pojištění stává předmětem dědictví.
- Poslední možností vyplácení důchodu je sirotčí důchod na 5 let, to však není varianta, kterou by si mohli pojištěnci vybrat.

Druhý pilíř byl oficiálně zrušen k 1. 1. 2016. Účastníci byli podle zákona o tomto ukončení informováni penzijními společnostmi do konce března 2016. Potom se mohli rozhodnout, zda vložené peníze budou chtít vyplatit nebo převést do třetího pilíře. Problémem po zrušení druhého pilíře zůstává, že po dobu jeho fungování, poplatníci odvedli méně peněz do prvního pilíře. Tato situace je řešena zákonem tak, že za každý rok účasti na důchodovém spoření se bude důchod účastníkovi počítat ve výpočtovém vzorci místo 1,5 pouze 1,2 procenta. Jelikož však pilíř neměl dlouhé trvání, nebude to mít velký vliv na výši konečných důchodů účastníků druhého pilíře. Jednotliví účastníci měli možnost se ještě do září 2016 rozhodnout, jak s naspořenými penězi naložit. Zákon jim také umožňuje použít peníze na doplacení nedoplatku v prvním pilíři. Tím by se vyhnuli krácení výplat důchodu. V případě zájmu jim Okresní správa sociálního zabezpečení sdělí výši jejich nedoplatku v prvním pilíři a tu mohou pak do konce tohoto roku doplatit [23].

2.2.3 3. pilíř – Důchodové připojištění

Třetí pilíř je v České republice tvořen transformovaným fondem a doplňkový penzijním spořením. Jde o individuální dobrovolný důchodový systém založený na penzijních fondech. Ty jsou definovány jako samostatné organizace, pojišťující individuální občany bez ohledu na jejich profesní příslušnost či zaměstnavatelské afiliace[21]. Označování jako druhý nebo třetí pilíř je trochu zmatečné. Třetí pilíř by zaveden dlouho před druhým, proto byl často jako druhý i označován. Při zavedení druhého, se ale přihlíželo na doporučení světové banky o složení důchodových systémů, podle kterého definice tohoto pilíře spadá více do pilíře třetího.

Na rozdíl od druhého pilíře, třetí pilíř obsahuje nástroje na podporu v různých podobách. Patří sem například možnost uplatnit zaplacené pojistné jako odečitatelnou částku daňového základu daně z příjmu pojištěnce. Výše tohoto daňového zvýhodnění je zákonem regulovaná a její aktuální výše v roce 2017 je až

24 000 Kč. To znamená, že příspěvky až do výše 3000 Kč měsíčně, si poplatník může odečíst ze svého daňového základu.

Transformovaný fond už není možné od roku 2013 nově uzavřít a dobíhají jen staré smlouvy. Lze ho ukončit v 60 letech. Výhodou tohoto fondu je, že účastník nemůže skončit ve ztrátě a po 15 letech může čerpat polovinu naspořené vkladu jako výluhovou penzi. Nevýhodami je to, že není povoleno částečné odbytné, předdůchod není umožněn, účastník si nemůže vybrat strategii spoření a o úrocích připsaných klientovi, rozhoduje fond. Poplatek ze zisku je 10 % a za správu 0,8 %. Z transformovaného fondu lze přejít do doplňkového penzijního spoření, ale naopak to možné není.

Doplňkové penzijní spoření lze nově uzavřít a je i možné ho založit svým dětem už od 0 let věku. Lze ho také ukončit v 60 letech. Účastník si sám může vybrat strategii spoření, avšak může se ocitnout i ve ztrátě. Je tady možnost předdůchodu, přestup mezi společnostmi i částečné odbytné po dosažení 18 let po 10 letech spoření a 2 letech u stejné společnosti. Poplatek ze zisku je 15 % a za správu až 1 %.

U obou typů fondů platí stejné podmínky pro čerpání státního příspěvku a daňových úlev. Podle zákona přísluší nárok na státní příspěvek každému účastníkovi, který má trvalý pobyt na území České republiky, nebo má bydliště na území českého státu a je účasten důchodového pojištění podle tuzemských právních předpisů, poživitelem důchodu z tohoto spoření, nebo účasten veřejného zdravotního pojištění v České republice [23]. Další podmínkou, kterou musí účastník doplňkového penzijního spoření splnit a od které se odvíjí i výše státního příspěvku, je výše jeho vlastního příspěvku. Ta musí být minimálně 300 Kč. Je-li výše příspěvku účastníka mezi 300-999 Kč – výše státního příspěvku se počítá jako 90 Kč plus 20 % z částky přesahující 300 Kč. Při příspěvku účastníka vyšším jako 1000 Kč, činí výše státního příspěvku 230 Kč.

Dalším nástrojem na podporu tohoto systému státem tvoří možnost příspěvku zaměstnavatele. Tento příspěvek do výše až 50 000 Kč nepodléhá platbám sociálního ani zdravotního pojištění, a zároveň se na něj neposkytuje ani státní příspěvek. Pro zaměstnavatele jsou tyto příspěvky rovněž daňově uznatelným základem a to bez limitu [21, 25].

3 Důchodové systémy v zahraničí

Obsahem této kapitoly je stručné shrnutí důchodových systémů tří vybraných zahraničních politik. Cílem je nastínit, jak vypadají penzijní systémy ve světě, jejich základní podobnost, zaměření a směřování k tří-pilířovým systémům v různých podobách.

3.1 USA

Nejvýznamnější složka amerického sociálního zabezpečení je tvořena veřejnými starobními důchody. Systém je financován individuálními pojistnými příspěvky. Nejedná se tedy o sociální pomoc, ale o zásluhový systém. Aktuální výše příspěvku na pojištění je 12,4 % ze mzdy až do výše takzvaného výdělkového stropu, který byl v roce 2015 roven 118 500 \$. Polovinu této částky hradí zaměstnavatel.

Americké důchodové pojištění je podobné tomu našemu zejména tím, že používá redukční hranice při výpočet výše důchodu z předchozího platu. V roce 2015 byly redukční hranice nastaveny na 826 \$ a 4980 \$. Částky, které se pak započítávají, jsou 90 % výdělků do první redukční hranice, 32 % výdělků mezi první a druhou redukční hranicí a 15 % výdělků nad druhou redukční hranicí. Takto nastavený systém s redukčními hranicemi pak tvoří progresivní systém, kde s rostoucí výší příjmů, relativní výše důchodu klesá. Maximální výše důchodu v roce 2015 byla 2663 \$ [18].

Důchodový věk v americkém důchodovém systému je 66 let. Ten by se ale měl měnit v letech 2021-2027 a jeho hranice by se měla posunout na 67 let. Systém povoluje i takzvané předčasné důchody. Při odchodu do důchodu před dovršením důchodového věku se výše vypláceného důchodu snižuje o 5/9 % za každý měsíc (asi 6,7 % ročně), který do důchodového věku chybí. Toto platí až po hranici 36 měsíců. V případě, že chce někdo do důchodu ještě dřív, snižuje se výše důchodu o dalších 5/12 % za měsíc (asi 5 % ročně). Naopak při přesluhování v pracovní pozici se výše důchodové dávky zvyšuje. Jde o 8 % za rok až do věkové hranice 70 let.

Kromě tohoto systému existuje v USA určitá forma sociální pomoci pro všechny seniory. Z tohoto systému mohl jednotlivec dostat v roce 2015 až 733 \$ a dvojice až 1100 \$. Americké důchodové pojištění je odděleno od státního rozpočtu USA ve veřejném svěřeneckém fondu [18].

3.2 Slovensko

Důchodový systém Slovenské republiky přešel nejvýznamnější reformou v roce 2003, kdy se původní jedno-pilířový systém změnil na nový, postavený na třech pilířích.

První pilíř tvoří povinné důchodové pojištění. Toto pojištění je průběžně financované, dávkově definované a spravuje ho Sociální pojišťovna SR. Druhý pilíř je pak příspěvkově definované starobní důchodové spoření spravované

důchodovými správcovskými společnostmi. Poslední třetí pilíř je podobně jako druhý příspěvkově definován a spravován důchodovými správcovskými společnostmi. Jde ale o dobrovolný pilíř [12].

Výše příspěvků na důchodové pojištění na Slovensku je 18 % příjmu. Pro osoby, které nejsou účastné druhého pilíře, jde celá tato částka na povinné důchodové pojištění. Osoby do 35 let se mohou dobrovolně rozhodnout pro vstup do druhého pilíře. Tento vstup je dobrovolný, ale po vstupu už není možné vystoupit. V případě, že se občan rozhodne pro druhý pilíř, musí sociální pojišťovna část jeho příspěvků z prvního pilíře převádět důchodové správcovské společnosti. Pro zaměstnance se nic nemění a peníze jsou stále strhávány z jeho výdělku stejně. Aktuální hodnota příspěvku do druhého pilíře je pro rok 2017 4,25 % z vyměřovacího základu. Tato hodnota se postupně zvyšuje každý rok. To znamená, že příští rok bude výše příspěvku 4,5 % a takto se budou příspěvky navyšovat až do roku 2024, kdy se výše dostane na úroveň 6 %. Tímto způsobem se Slovenská republika snažila snížit dopad na veřejné finance v případě, že by po vzniku druhého pilíře do něj chtělo vstoupit velké množství lidí. Kromě povinné části příspěvku do druhého pilíře je možné na Slovensku přispívat si na starobním důchodové spoření i dobrovolné příspěvky. Jejich výše není omezená [12].

Důchodové správcovské společnosti musí povinně spravovat jeden dluhopisový garantovaný důchodový fond a jeden akciový negarantovaný důchodový fond. Mohou ale i vytvářet další důchodové fondy se specifickými investičními strategiemi. Občan si pak může zvolit vlastní dlouhodobou investiční strategii a rozhodnout se pro konkrétní důchodové fondy.

Posledním třetím pilířem slovenského důchodového systému je takzvané doplňkové důchodové spoření. Finance účastníků jsou v něm spravovány podobně jako ve druhém pilíři důchodovými správcovskými společnostmi. Vstup do třetího pilíře je povinný pro zaměstnance, kteří vykonávají takzvané rizikové práce. V tomto případě však povinné příspěvky na doplňkové důchodové spoření platí jeho zaměstnavatel. Zaměstnanec s rizikovou prací se může rozhodnout a příspěvky si dobrovolně platit může, ale nemusí. Pro ostatní zaměstnance a osoby starší 18 let je vstup do tohoto pilíře dobrovolný [12].

3.3 Nizozemsko

Jedním z dlouhodobě nejlépe hodnoceným důchodovým systémem na světě je systém, který používá Nizozemsko. Podle hodnocení Melbourne Mercer Global Pension Index se v roce 2016 umístnil na druhém místě.

Nizozemský penzijní systém je založen na 3 pilířích. V podstatě je velice podobný například německému důchodovému systému, který však úspěšností dost zaostává. Důležité rozdíly tvoří vnímání veřejnosti a parametrické nastavení pilířů [13, 10].

První pilíř je tvořen povinným státním důchodem. Výše příspěvku na státní důchodové pojištění bylo v roce 2016 nastaveno na 17,9 % příjmu. Z těchto prostředků se vyplácí pevná částka důchodové dávky. Systém je tedy průběžně

financován. Na plnou výši dávky má občan nárok po 50 letech v tomto systému. Vstoupit do něj je možno už po dovršení 15 let a důchodový věk je aktuálně stanoven na 65 let a devět měsíců. V příštím roce by se ale měl zvýšit na 66, a v roce 2021 na 67 let života. Výše dávek pro osoby, které z různých důvodů v systému nebyly všech 50 let, se krátí o 2 % za každý rok, který byl dotyčný mimo systém. Plná výše příspěvku pro rok 2017 je 1.199, 40 EUR pro osobu žijící samostatně. V nizozemském systému je možné požádat o různé speciální dávky například v případě, když žijete s další osobou v domácnosti, jejíž příjem není dostatečný. Tato osoba dokonce ani nemusí být partner. Kromě těchto příspěvků poskytuje státní první pilíř i příspěvek na dovolenou, který je vyplácán každoročně v květnu [2, 27, 3].

Druhý pilíř je tvořen zaměstnaneckými důchody. Tyto využívá až 90 % lidí. Podpora v rámci prvního pilíře je relativně nízká a lidi si sami uvědomují potřebu svého zabezpečení na stáří. Druhý pilíř je ve velké míře podporován zákony v zemi a to hlavně různými daňovými zvýhodněními pro zaměstnance i zaměstnavatele. Investování probíhá podobně jako v jiných zemích světa. Nizozemský penzijní systém ale nabízí několik stovek různých fondů. Vytváření vlastních zaměstnaneckých penzijních plánů a fondů se ve velké míře stává věcí prestiže. A zaměstnavatelé tímto například bojují o nové zaměstnance.

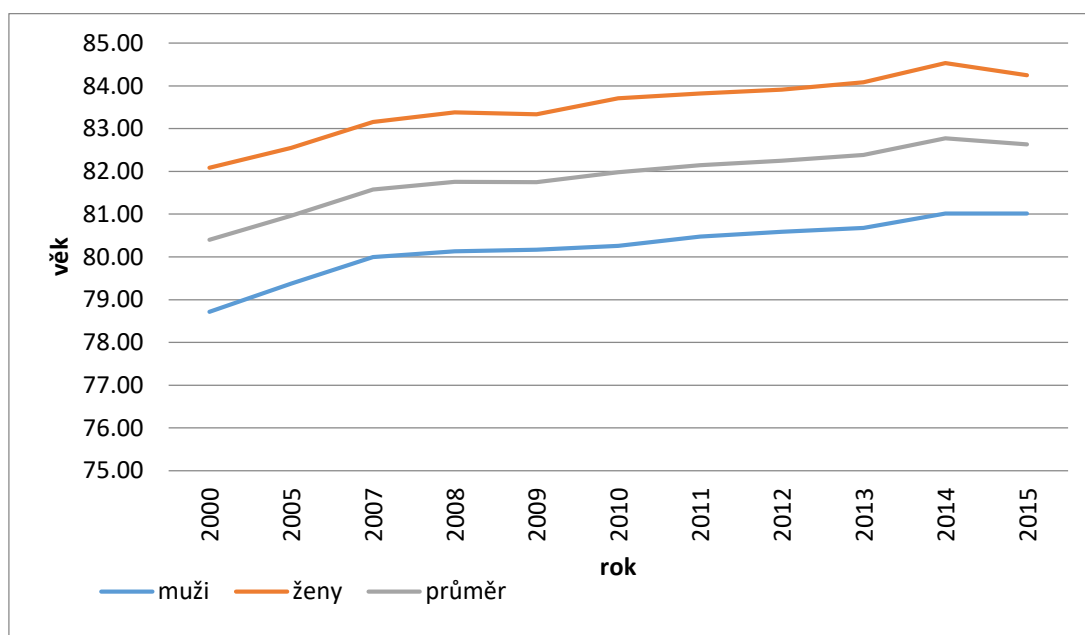
Třetí pilíř nizozemského penzijního systému je postaven na individuálně sjednaných důchodových produktech. Tento pilíř je nejmenší a je nejčastěji využíván osobami samostatně výdělečně činnými nebo osobami pracujícími v odvětvích, která nejsou pokryta druhým pilířem. Nicméně vstoupit do třetího pilíře může kdokoliv [15, 27].

4 Zhodnocení důchodového systému v ČR a jeho udržitelnost

Hodnocením stavu penzijních systémů ve světě se zabývá velké množství ekonomů a institucí. Jednou z nejvýznamnějších a nejuznávanějších je Australian Centre For Financial Studies, která každoročně vydává zprávu o aktuálních stavech penzijních systémů v konkrétních státech světa. Státy jsou pak rozdělené do skupin podle toho, jak dobrý jejich systém je. Melbourne Mercer Global Pension Index hodnotí systémy ze tří hlavních pohledů. Jde o udržitelnost, přiměřenost a celistvost. Součástí tohoto zhodnocení jsou i návrhy řešení na zlepšení aktuální situace systému. Česká republika se bohužel v těchto hodnoceních nevyskytuje, a proto se v této kapitole pokusím o vlastní zhodnocení aktuálního stavu penzijního systému ČR na základě těchto tří vlastností a informací a dat ze statistik České správy sociálního zabezpečení. Největší nedostatek a možnosti nápravy vidím hlavně v udržitelnosti našeho důchodového systému. Proto bude většina kapitoly věnována hlavně této oblasti.

4.1 Udržitelnost

Aktuální stav penzijního systému České republiky je, jak bylo popsáno v předchozí kapitole, tvořen z velké míry prvním pilířem důchodového pojištění. Jelikož je tento systém průběžně financován ze státního rozpočtu, jeho udržitelnost je vázaná celkovou ekonomickou a politickou situací v zemi. Samotný důchodový systém je pak závislý zásadním způsobem i na demografickém vývoji v zemi. Tento vývoj se v České republice, podobně jako ve většině zemí světa, nevyvíjí příliš pozitivně. Obyvatelstvo stárne, rodí se stále méně dětí a střední délka života se prodlužuje. Toto mimo jiné způsobuje, že počet lidí, kteří do systému přispívají, se snižuje.

Obr. 5 Střední délka života 65 letých v ČR
Zdroj dat: CSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)

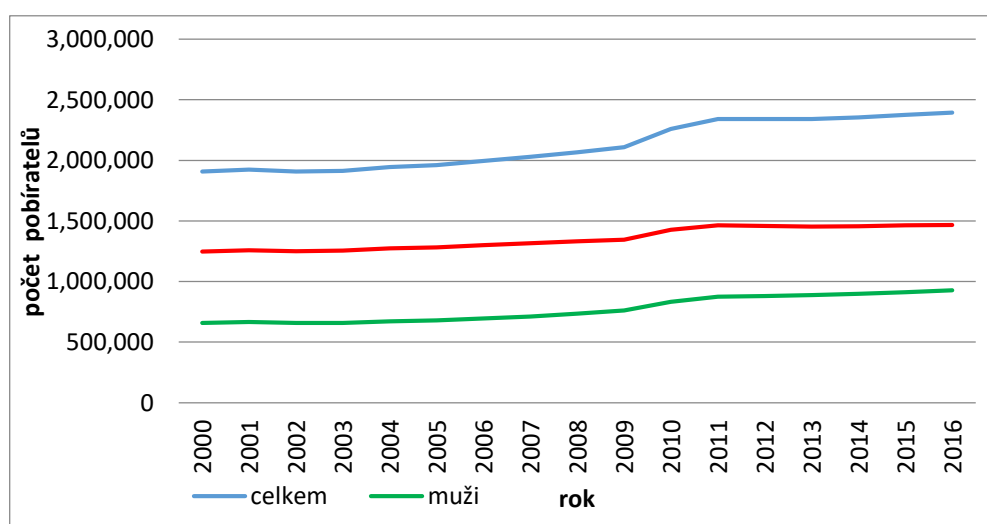
Dále pak můžeme na základě tohoto grafu odvodit, že když budou lidé žít déle a věk, kdy začnou pobírat starobní důchod, se nezmění, systém bude potřebovat stále víc a víc financí, pro jeho udržitelnost. Výše státních příjmů a výdajů na důchodové pojištění zobrazuje obrázek č. 8. Můžeme v něm vidět, jak se každoročně navyšuje deficit státního rozpočtu. Z tohoto důvodu se každoročně v ČR postupně zvyšuje hranice důchodového věku. To ale není možné dělat donekonečna a tyto takzvané parametrické změny v podstatě problém neřeší, ale jen ho posouvají.

V následující tabulce pak můžeme vidět, jak se stárnutí populace v zemi odráží na délce doby pobírání starobního důchodu. V roce 1970 byla průměrná doba, kterou strávili lidé v starobním důchodě 11 let, a v roce 2015 byla tato doba už téměř 24 let, což je víc jak dvojnásobek.

Rok zániku důchodu	Muži	Ženy	Celkem
1970	-	-	11,00
1980	-	-	13,00
1990	-	-	16,00
2000	16,78	22,72	19,96
2001	17,42	23,18	20,56
2002	17,30	23,51	20,69
2003	17,64	23,97	21,14
2004	17,68	24,20	21,30
2005	17,98	24,55	21,67
2006	18,03	24,64	21,72
2007	18,04	25,01	21,98
2008	18,28	25,33	22,25
2009	18,56	25,74	22,64
2010	18,57	25,99	22,79
2011	18,64	26,27	22,96
2012	18,80	26,64	23,26
2013	18,92	26,90	23,50
2014	19,00	27,08	23,55
2015	19,09	27,53	23,97

Obr. 6 Vývoj průměrné délky doby pobírání řádného starobního důchodu od roku 1970
Zdroj dat: CSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)

Se stárnutím obyvatelstva a prodlužováním doby pobírání starobního důchodu přímo souvisí také počet obyvatel, kteří starobní důchod pobírají. Podle statistických ročenek České správy sociálního zabezpečení můžeme pak sledovat vývoj tohoto počtu.

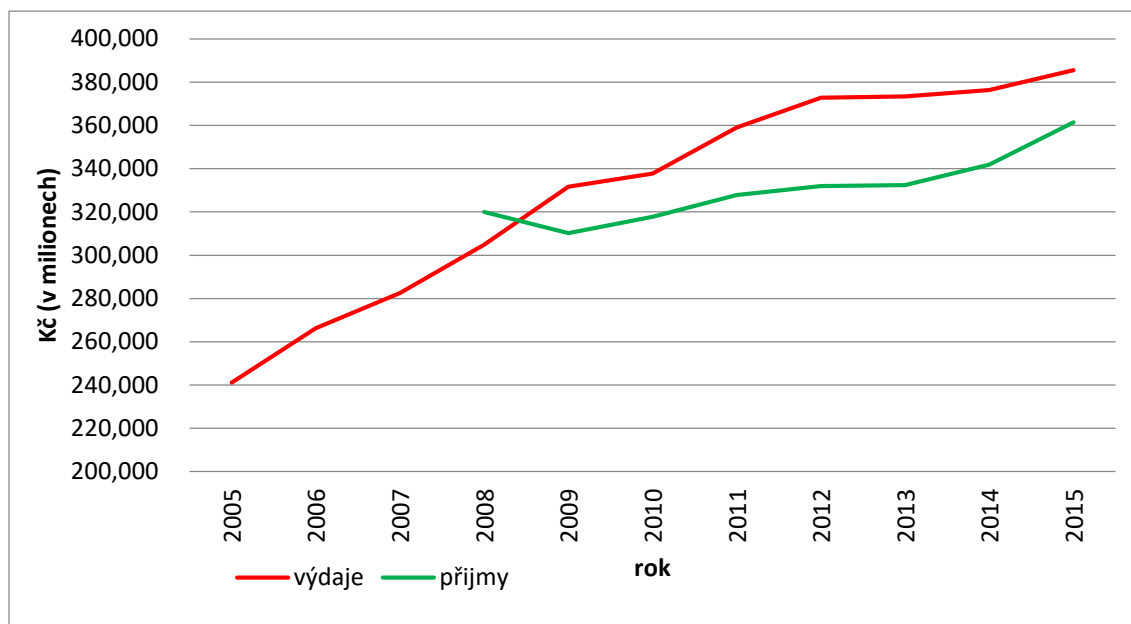

Obr. 7 Vývoj počtu pobíratelů starobního důchodu v ČR v letech 2000-2016
Zdroj dat: CSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)

Zatímco na konci roku 2000 pobíralo starobní důchod 1 906 759 lidí, tak v prosinci 2016 už jich bylo 2 395 382. Tento rozdíl skoro půl milionu lidí během 16 let je

příliš vysoký na to, aby bylo možné parametrickými změnami tento systém dlouhodobě udržet.

Momentálně je situace taková, že stát vybere na důchodovém pojištění méně peněz, než kolik musí vyplatit na důchodech, a proto musí deficit doplatit z jiných zdrojů. Z grafu můžeme vypožorovat, že tento stav je dlouhodobý. Nemyslím si, že by se situace měla nějak výrazně zlepšit.

Obr. 8 Příjmy a výdaje na dávky důchodového pojištění v ČR
Zdroj dat: CSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)

Příjmy a výdaje na dávky důchodového pojištění k 31. 12. (mld. Kč)

Důchodové pojištění	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Příjmy z pojistného a příslušenství na důchodové pojištění za období leden až prosinec	310,9	301,1	308,5	319,5	323,3	323,8	333,0	352,0	372,9
Výdaje na dávky důchodového pojištění vyplacené za období leden až prosinec včetně záloh na výplaty důchodů v lednu následujícího roku	-304,9	-331,6	-337,8	-359,1	-372,8	-373,4	-376,4	-385,5	-389,2
z toho zálohy na výplaty důchodů v lednu	-4,6	-4,5	-2,1	-2,0	-6,9	-8,0	-8,0	-7,0	-1,7
PŘÍJMY- VÝDAJE na dávky důchodového pojištění	6,0	-30,5	-29,3	-39,5	-49,4	-49,7	-43,4	-33,5	-16,3

Obr. 9 Příjmy a výdaje na dávky důchodového pojištění k 31. 12. 2016 (mld. Kč)
Zdroj: CSSZ (Česká správa sociálního zabezpečení)

I tenhle graf a tabulka ze statistik české správy sociálního zabezpečení podporují myšlenku, že z pohledu dlouhodobé udržitelnosti, je český systém sociálního zabezpečení v aktuální podobě nevhodně navržen.

4.2 Přiměřenost a celistvost

Celistvost důchodového systému hodnotíme hlavně podle vlivu vlády a různých regulací. Dále je pak důležitá ochrana a komunikace s účastníky systému a

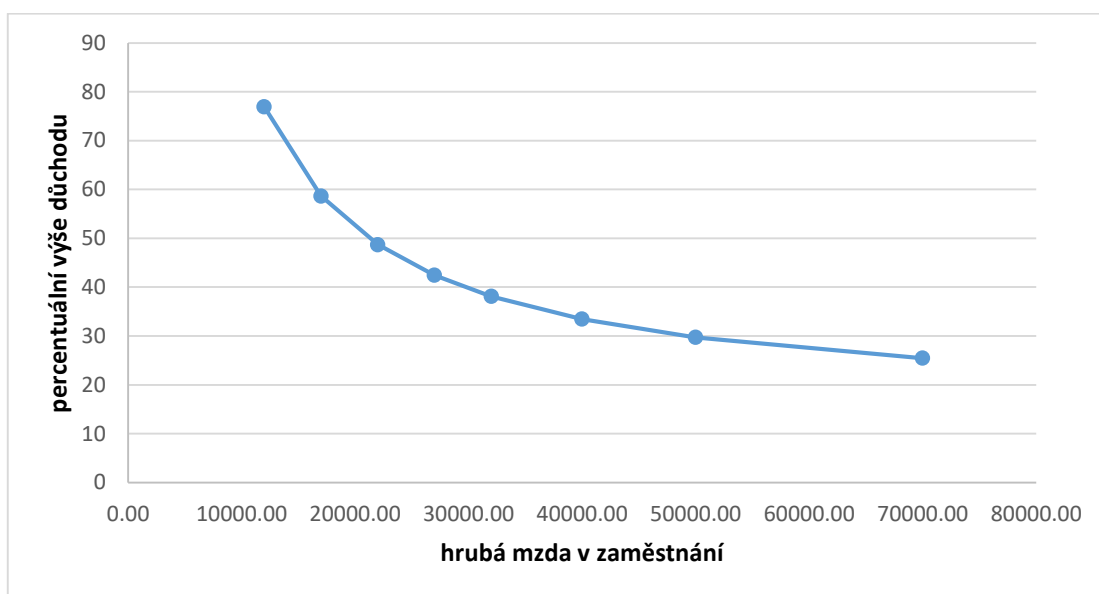
celkové náklady. To, aby byly veřejné důchody hlavním a jediným poskytovatelem důchodového zabezpečení, je nežádoucí jev. Hodnocení, jak moc je systém celistvý v různých pilířích a podpora neveřejných penzijních plánů ze strany vlády, v tomto případě velmi nedává smysl, neboť druhý pilíř byl v ČR zrušen. Můžeme teda říct, že systém důchodového zabezpečení v České republice je celistvý, ale nežádoucím způsobem.

V otázce přiměřenosti zohledňujeme výhody a přínos systému pro chudé a průměrně vydělávající. Důležitou roli mají i celková aktiva a našetřené finance lidí i celého systému. Důležitý v tomto ohledu je například příjem lidí pobírajících starobní důchod, vůči průměrné mzdě v zemi. Průměrná mzda v ČR pro rok 2017 je podle českého statistického úřadu (www.czso.cz) 29 320 Kč. Průměrný důchod v ČR pro rok 2017 je pak 11 750 Kč. Průměrná výše důchodu je teda přibližně 40 % průměrné mzdy. Tato hodnota je v porovnání s jinými zeměmi dost nízká. Je to ale hlavně kvůli absenci druhého pilíře a tedy nezhodnocování finančních prostředků lidí.

Rok	Do I. RH	I. RH	Mezi I. a II. RH	II. RH	Mezi II. a III. RH	III. RH	Nad III. RH
	se hodnotí		se hodnotí		se hodnotí		se hodnotí
1996	100%	5 000	30%	10 000	10%	-	-
1997	100%	5 600	30%	11 200	10%	-	-
1998	100%	5 900	30%	11 800	10%	-	-
1999	100%	6 100	30%	13 000	10%	-	-
2000	100%	6 300	30%	14 200	10%	-	-
2001	100%	6 600	30%	15 300	10%	-	-
2002	100%	7 100	30%	16 800	10%	-	-
2003	100%	7 400	30%	17 900	10%	-	-
2004	100%	7 500	30%	19 200	10%	-	-
2005	100%	8 400	30%	20 500	10%	-	-
2006	100%	9 100	30%	21 800	10%	-	-
2007	100%	9 600	30%	23 300	10%	-	-
2008	100%	10 000	30%	24 800	10%	-	-
2009	100%	10 500	30%	27 000	10%	-	-
2010	100%	10 500	30%	27 000	10%	-	-
do 29. 9. 2011	100%	11 000	30%	28 200	10%	-	-
od 30. 9. 2011	100%	10 886	29%	28 699	13%	98 960	10%
2012	100%	11 061	28%	29 159	16%	100 548	8%
2013	100%	11 389	27%	30 026	19%	103 536	6%
2014	100%	11 415	26%	30 093	22%	103 768	3%
2015	100%	11 709	26%	106 444	0%	-	-
2016	100%	11 883	26%	108 024	0%	-	-
2017	100%	12 423	26%	112 928	0%	-	-

Obr. 10 Vývoj redukčních hranic pro výpočet důchodu
Zdroj: naseduchody.cz

Dá se říct, že důchody jsou kvůli redukčním hranicím progresivní. To znamená, že čím víc lidé vydělávají v produktivním věku, tím méně pak relativně dostávají jako příspěvek v důchodu.

Obr. 11 Náhradový poměr

Problém důchodového systému v ČR vidím také v tom, že lidé nejsou motivováni si na důchod sami spořit a myslí si, že o finanční zajištění občanů v důchodu by se měl postarat stát. Podle průzkumu veřejného mínění z listopadu 2016 se více než polovina (54 %) kloní k odpovědnosti státu. Naopak pouze 11% dotazovaných věří, že by se o své finanční zabezpečení v důchodu měli postarat sami. Z průzkumu také vyplývá, že přesvědčení o tom, že o finanční zabezpečení v důchodu se má postarat stát, roste spolu s klesajícím vzděláním. (Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v. v. i.).

Ve stávajícím důchodovém systému můžeme najít i nějaké výhody. Tím, že je založen na principu PAYG a peníze do něj vložené jsou ihned vypláceny na důchodech, nejsou zatíženy inflací a nemohou být ani ztraceny např. špatnou investicí. Další výhodou vidím v tom, že do systému jsou zahrnuti všichni občané státu a nemůže se tedy stát, že někdo nebude pobírat žádný důchod. Vzhledem k tomu, že většina lidí chce, aby se o ně v budoucnu postaral stát, tak by tento systém mohl být udržitelný a mít důvěru lidí, ale bohužel tomu brání demografický vývoj.

4.3 Neúspěch 2. pilíře důchodového systému ČR

Osobně si myslím, že se druhý pilíř rušit neměl, protože dle mého, byl pro lidi výhodný, zvláště však pro ty, kteří mají vyšší příjmy. Dle mého měl mnoho výhod a stačilo ho jen poupravit. Největší výhodou vidím v tom, že si účastníci vyvedli část peněz z průběžného systému a udělali z nich svůj majetek namísto abstraktního slibu budoucího důchodu.

Když účastník druhého pilíře přišel o práci nebo byl na mateřské dovolené, nemusel do pilíře nic odvádět. Další výhody vidím v tom, že peníze naspořené v pilíři nemohou být předmětem exekuce, za to ale mohou být předmětem dědictví.

Z 2. pilíře nešlo vystoupit, a to bylo dle mého názoru také dobře, protože to donutilo lidi spořit si na důchod. Lidé si mohli vybrat investiční strategii a tu bylo možné zdarma změnit 1x ročně.

Do 2. pilíře vstoupilo pouze 84 000 občanů, což je velmi málo. Myslím si, že to bylo kvůli tomu, že lidé byli málo informovaní, nerozuměli tomu, marketing byl velmi špatný a nikdo nebyl motivován to lidem vysvětlit. Stát by musel vynaložit náklady a finanční poradci za to neměli žádnou odměnu. Některým lidem vstup do druhého pilíře mohl přijít i zbytečný, protože levicoví politici varovali, že tento pilíř zruší, jakmile přijdou k moci. Jak slíbili, tak také učinili. Kdyby do něj vstoupila většina občanů, sice by to mělo mnohem razantnější dopad na státní rozpočet, ale nemusel by být zrušen z důvodu nízké účasti a úspěšnosti.

Myslím si, že každý důchodový systém by měl mít důvěru lidí, kterých se tato reforma dotkne. Hlavně pak je-li účast v systému dobrovolná. Pokud lidé důvěru v systém nemají, tak je zcela logické, že nebudou mít zájem být jeho součástí. Bohužel druhý pilíř tuto důvěru neměl a to vedlo k jeho rychlému konci.

Druhý pilíř měl samozřejmě i své nevýhody jako např. propad příjmů povinného důchodového pojištění a problémy s udržitelností veřejných financí.

Pozitivní věcí je to, že po zrušení druhého pilíře se zvýšila legislativní podpora třetího pilíře. Pro lidi teď tento pilíř může být o něco atraktivnější, a vzhledem k tomu, že i zaměstnavatelé si mohou od základu daně odečítat větší částku, mohou mít větší motivaci přispívat svým zaměstnancům.

Z průzkumu OECD vyplývá, že příjem lidí v důchodu tvoří z 99,3% státní důchod. Stát ale nebude v budoucnu schopen dát lidem takovou penzi, aby si zachovali životní úroveň, a otázkou je to, zda by s ní byli schopni vyžít. Protože si lidé nejsou ochotni sami spořit na důchod, i když je to zapotřebí, je nutné je k tomu donutit nebo motivovat.

5 Návrh alternativního řešení

Řešení problematiky důchodového spoření nemá ideální řešení. Kdyby mělo, většina zemí by ho určitě aplikovala. V dnešní době už ale existuje velké množství studií a doporučení, jak by měl být takový systém koncipován. Jedním takovým doporučením, na kterém se shoduje mnoho průzkumů a studií, je provoz vícepilířového systému. Nejčastěji se uvádí 3-pilířový systém. Ten může mít ale velké množství rozdílných parametrů pro každý pilíř. Každý důchodový systém a jeho nastavení pilířů má své klady a zápory a ovlivňuje ho mnoho faktorů, jako jsou například politická situace, demografické složení obyvatelstva nebo hospodářská situace. Části systému mohou být povinné, volitelné nebo povinné pro určitou část obyvatelstva. Dále mohou být financovány průběžně nebo fondově, stejně pak financované státem nebo soukromými společnostmi, nebo příspěvkově nebo dávkově definované. Výsledná úspěšnost celého systému tedy závisí na velkém množství parametrů a na tom, jakou váhu jim daný systém přiřkládá.

Návrh, který bych viděla jako vhodný v našich podmínkách, a zároveň by bylo možné jej provést bez větších ztrát a problémů, by se nemohl obejít bez zachování prvního pilíře a jeho prioritního postavení. Ten zajišťuje sociální solidaritu a určitou jistotu pro lidi v penzi. Jeho zrušení by také stálo velké množství peněz a to si náš státní rozpočet nemůže dovolit. Kromě toho, jak již bylo vysvětleno v kapitole 1.3 Fondově financované penzijní systémy a jejich nevýhody v praxi, zavedení a přiřkládání příliš velké váhy fondově financovaným částem penzijních systému s sebou přináší velké množství rizik a nevýhod. Proto bych fondovému druhému pilíři nedávala nejvyšší postavení a zavedla ho jen jako doplněk k prioritnímu prvnímu pilíři, ve kterém by se příspěvek snížil z původních 28% na 25% vyměřovacího základu.

Třetí pilíř v podobě, v jaké je platný od 1. 1. 2017, bych také ponechala. Příspěvky od státu nejsou sice velké, ale od určité částky, kterou si klient spoří, je možné uplatnit daňové zvýhodnění. Tento pilíř mohou ke spoření využít třeba ti, kteří nebudou součástí druhého pilíře.

Dále bych navrhovala znovuzavedení druhého pilíře. Myslím si, že jeho zrušení byla chyba, a že je potřeba nějakým způsobem donutit lidi ke spoření na penzi. Jak již bylo zmíněno, většina lidí v České republice si myslí, že o jejich důchod by se měl postarat stát. Nemají dostatečné množství informací, mnoho z nich netuší, že systém je financován průběžně a neuvědomují si, že stát nemá dostatek peněz, aby jim mohl zabezpečit kvalitní důchod. Proto by tentokrát byl tento pilíř povinný, ale jen pro nově aktivní a pro lidi do 30 let. Pro tyto lidi by byl 2. pilíř nejvýhodnější, protože by měli dost času na zhodnocení peněz. Občané do 45 let by se mohli rozhodnout sami, zda do druhého pilíře vstoupí či ne po dobu 12 měsíců od spuštění reformy. Pro starší lidi by totiž druhý pilíř nebyl už tak výhodný vzhledem k tomu, že do důchodu by jim zbývalo pár let. Také by se stát vyhnul tomu, aby do druhého pilíře vstoupilo mnoho lidí a nebyla to pro státní rozpočet až moc velká zátěž. Inspirovat bychom se mohli u našich sousedů v

Polsku, kde byl povinný druhý pilíř zaveden už roku 1999 a do nynějška tam funguje.

Vyvázení prostředků z prvního pilíře ve výši 3 % z vyměřovacího základu by zůstalo stejné, jako u první reformy druhého pilíře. Víc bych nedoporučovala kvůli příliš velkému zatížení státního rozpočtu a zvyšování rizik spojených s příliš velkou vahou fondově financovaných systémů. Tři procenta na něj nebudou mít až tak velký dopad. Podle mých výpočtů v části 5.2 Dopad na veřejné finance, by byla v tomto návrhu přibližná ztráta pro první pilíř a tedy i státní rozpočet asi 7 miliard Kč za první rok. Každý rok by se sice pomalu navyšoval počet lidí ve druhém pilíři a tím se i snižoval příspěvek do prvního, ale tento proces by byl relativně dlouhý, dobře předvídatelný a odhadnutelný. Každý rok by chybělo odhadem dalších 1,6-2 miliardy Kč – podle počtu lidí v dané věkové kategorii. Odvedené pojistné by však bylo povinné doplnit o 3 % z vyměřovacího základu ze svých prostředků. Tři procenta nijak razantně nezatíží rozpočet lidí a zároveň se tím zdvojnásobí spořená částka a tím pádem i budoucí penze. Dobrovolně by si účastníci mohli odvést další až 4 %. Tyto až 4 % by si mohli střadatelé odečíst z daní.

Zaměstnavatelé by měli možnost svým zaměstnancům přispívat a tyto příspěvky by byly daňově uznatelné a to bez limitu. Výše příspěvků by se stanovila kolektivním vyjednáváním. Pro zaměstnavatele jsou tyto příspěvky mnohem výhodnější než zvýšení mzdy. Vzhledem k tomu, že by tyto příspěvky byly daňově osvobozeny, a to až do výše 50 000 Kč za rok zaplacených za jednoho zaměstnance, nemusel by zaměstnavatel platit daň z příjmu a ani sociální a zdravotní pojištění. Kdyby chtěl například zaměstnavatel přidat svému zaměstnanci 1000 Kč, bylo by pro něj výhodnější mu tuto částku přispět do druhého pilíře, než mu o těchto 1000 Kč zvýšit mzdu, protože to už by jeho mzdové náklady byly 1 340 Kč. Tím pádem by zaplatil o 340 Kč navíc.

Účastníci si potom sami vyberou penzijní společnost a jednu ze čtyř důchodových fondů, ve kterém chtějí spořit. Fondy se liší možnou výnosností a mírou rizika.

- Garantovaný
 - garantovaný výnos alespoň 0,5%, očekávaný výnos 2-4 % p. a.
 - nízké riziko
- Konzervativní
 - očekávaný výnos 1,5-3 % p. a.
 - nízké riziko
- Vyvážený
 - očekávaný výnos 3-5 % p. a.
 - střední riziko
- Růstový
 - očekávaný výnos 5-7 % p. a.
 - vyšší riziko

Velkou výhodou by bylo to, že náklady na správu fondů by byly zákonem omezeny a ceny by byly transparentní. Penzijní společnosti by si tedy nemohly účtovat poplatky, jak by se jim zachtělo. Další výhodou by bylo to, že výnosy v těchto fondech by nebyly zdaněny. Stát by také dohlížel na činnost těchto fondů a na zacházení s finančními prostředky klientů, aby došlo k zamezení pochybností o správnosti investování fondů.

Každý si potom bude moci rozhodnout, jakým způsobem bude chtít naspořené peníze na důchod vyplatit. Na výběr by bylo ze 4 variant. První 3 by zůstaly stejné jako u první reformy důchodového pojištění.

1. Doživotní starobní důchod - Penzijní společnost by klientovi vyplácela penzi až do jeho smrti. Bylo by tu riziko jak pro klienta, že zemře chvíli po odchodu do důchodu, tak i pro penzijní společnost. Kdyby se klient dožil vysokého věku, mohlo by stát, že mu vyplatí víc peněz, než si naspořil. Pokud by klient zemřel dřív, než by stihl vyčerpat naspořenou částku, zbylé peníze by nebyly součástí dědictví.
2. Výplata starobního důchodu s pozůstalostní penzí po dobu 3. let od smrti klienta – V této variantě by účastník pojištění pobíral o něco menší penzi než v předcházející, ale některý jeho blízký by po dobu 3 let od jeho smrti pobíral každý měsíc stejnou částku ve výši jeho důchodu.
3. Rozfázované čerpání na 20 let – V této variantě by klientovy naspořené peníze byly rozpočítány na 20 let a potom postupně vypláceny. Pokud by klient zemřel dříve, než by mu byly peníze vyplaceny, zbylý obnos peněz by byl součástí dědictví. Pokud by se však dožil 20 let, musel by dále spoléhat jen na státní důchod a své vlastní úspory.
4. Jednorázová výplata – Klient by obdržel celou naspořenou částku a záviselo by jen na něm, jak s ní naloží a jak si peníze na důchod rozpočítá. Tuto variantu bych doporučovala pouze velmi zodpovědným lidem, kteří jsou si jistí, že peníze na důchod neutratí hned v prvních letech.

Pokud by klient zemřel během spoření, tedy před odchodem do důchodu, a měl nezletilé děti, naspořené peníze by byly dětem vypláceny v pravidelných měsíčních dávkách až do jejich 18 let. Pokud by nezletilé děti neměl, peníze by se převedly na účty dědiců ve druhém pilíři. Pokud by se stalo, že dědic by nebyl účastníkem druhého pilíře, byly by mu peníze vyplaceny hotově.

Každý účastník druhého pilíře by měl přístup ke svému účtu, kde by viděl, kolik má momentálně na důchod naspořeno, jaká je výnosnost fondu a měl by k dispozici i kalkulačku, pomocí které by si mohl spočítat, jaký důchod by mu vyšel.

5.1 Legislativní změny a podpora reformy

Myslím si, že aby měla reforma smysl a byla úspěšná, bylo by nutné vykonat i další kroky. Jedním z nich je určitě shoda nejsilnějších politických stran na reformě. Bez ní by reforma neměla důvěru lidí a ani smysl, protože by nejspíš dopadla jako ta první a po chvíli by byla zrušena. Další velmi důležitou věcí je informovanost

občanů. Pokud občané nebudou reformě rozumět, tak si nezíská jejich důvěru a nebudou chtít být její součástí. Domnívám se, že pokud by lidé věděli, co vláda chystá, jaké to na ně bude mít dopady, jaké jsou výhody reformy a proč je tato reforma potřebná, mnozí z nich by změnili svůj negativní názor. Proto si myslím, že by stát měl vynaložit prostředky, aby lidi s touto reformou obeznámil a oni jí rozuměli. Nejeftektivnější by bylo využít média jako je televize a tisk.

Legislativní změny by bylo potřeba udělat v zákoně 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. V něm by bylo nutné upravit výpočet starobního důchodu pro účastníky 2. pilíře, protože by se jejich penze od státu snížila.

V zákoně 589/1992 Sb. o pojistném na sociální pojištění by se změnila výše procentních sazeb z vyměřovacího základu. Účastníci 2. pilíře by odváděli místo 28 % pouze 25 %.

Dále by musel být zaveden nový zákon, který by popisoval zákon o důchodovém spoření. Celý zákon by bylo nutno navrhnout.

5.2 Dopad na veřejné finance

Deficit státního rozpočtu by se bohužel prohluboval. Bylo by to způsobeno tím, že by se vyplácela lidem v důchodu stejná částka, ale do státního rozpočtu by ze sociálního pojištění chodila menší částka. Jednalo by se však jen o přechodnou dobu. Až by se do důchodu dostali ti, co do prvního pilíře odváděli méně, a tím pádem mají nárok na menší důchod, by se toto prohlubování mělo zastavit. Tento deficit by bylo nutno doplatit ze státního rozpočtu.

Bohužel nemůžeme přesně určit kolik lidí z těch, kteří by mohli do druhého pilíře vstoupit dobrovolně, by se do pilíře přihlásilo. Můžeme však předpokládat, po zkušenosti se zavedením v roce 2013, že by šlo o relativně zanedbatelnou část. V případě, že by ale do druhého pilíře vstoupilo víc lidí na základě navrhované kampaně a lepší informovanosti lidí, budeme počítat dvě varianty nákladovosti pro veřejné finance. Podle dat českého statistického úřadu můžeme zkusit alespoň přibližně vyčíslit, jak vysoké by mohly být ztráty v prvním pilíři.

Varianta, v které do druhého pilíře vstoupí dobrovolně minimální počet lidí, by mohla vypadat takto. Pro lidi do 30 let by byl povinný. Celkový počet ekonomicky aktivních obyvatel ve věku do 30 let je přibližně 650 tisíc. Z toho do 20 let jen 9 tisíc a průměrná mzda pro lidi do 20 let je 18 726 Kč, aktivních lidí ve věku 20-29 je o něco víc jak 510 tisíc a jejich průměrná mzda je 24 297 Kč. Poslední skupinou povinně přispívajících by byli ti, co jsou ekonomicky aktivní a mají 30 let – těch je v České republice přibližně 130 tisíc a jejich průměrné mzdy jsou 30 901 Kč. Z těchto čísel můžeme jednoduše dopočítat, že když odvádějí spolu se zaměstnavatelem 28 % z jejich vyměřovacího základu, celkově odvedou státu na sociální pojištění ročně asi 64 miliard Kč. Po odečtení 3 % navrhovaných do druhého pilíře by stále odvedli víc než 57,2 miliardy Kč. Můžeme tedy říct, že přibližná ztráta pro první pilíř by mohla být kolem 7 miliard Kč. To je aktuálně v porovnání s celkovou výší výdajů na sociální pojištění pro rok 2017 ve výši 416,5

miliard jen asi 1,68 % a tedy relativně malá část. V celkovém porovnání se státním rozpočtem, jehož výše je víc než 1 249 miliard, je to tedy jen 0,56 %.

V případě, že by se rozhodlo vstoupit větší množství lidí, budeme uvažovat i pesimističtější variantu pro veřejné finance. Pro lidi nad 30 let s příjmem pod 30 000 se vstup do druhého pilíře už nevyplatí tak, jako pro ty mladší, protože by se jejich vklady do fondů nestihly dostatečně zhodnotit. Můžeme tak říct, že na to aby se vstup stále vyplatil, musí přibývat i příjem, nebo alespoň dobrovolné příspěvky. Z celkového množství pracujících mezi 30-45 let, což je asi 1,3 milionu, zkusíme odečíst ty, kteří mají nižší příjmy, a vstup do systému by se jim nemusel vyplatit. Průměrná mzda v této věkové kategorii je kolem 30 tisíc. Budeme tedy počítat, že polovina z nich by se účastnila druhého pilíře dobrovolně. Při použití stejné metodiky jako v prvním případě, kdy by dobrovolně nevstupovali do druhého pilíře téměř žádní další lidé, v tomto, pro veřejné finance pesimistickém odhade, by bylo potřebné v státním rozpočtu najít navíc kolem 15 miliard Kč, což už je relativně hodně, ale stále to není nereálné.

Kdybychom neurčili hranici a druhý pilíř udělali povinným pro všechny účastníky prvního pilíře, ztráta v prvním pilíři a teda i státním rozpočtu, by se vyšplhala na přibližně 43 miliard Kč. To je už víc než 10 % celkových výdajů na sociální pojištění a téměř 70 % celkového naplánovaného schodku ve státním rozpočtu. Podobně můžeme uvažovat o různých nastaveních věkové hranice pro povinný druhý pilíř. Při hranici nastavené na 40 let by výše schodku vycházela kolem 17 miliard a při věkové hranici 35 by to bylo asi 12 miliard.

Další alternativou by bylo snížení věku pro povinný vstup do druhého pilíře na 25 let. V tomto případě by byla ztráta v státním rozpočtu při zachování stejné metodiky výpočtu minimální – jen něco kolem 30 milionů Kč.

5.3 Finanční dopady na jednotlivce

Tím, že by účastníci druhého pilíře odváděli do prvního méně peněz, pobírali by později menší důchod. Každý rok pojištění, kdy byli zároveň součástí druhého pilíře, se jim bude násobit 1,3 % namísto původních 1,5 %.

V následujícím příkladě můžeme vidět, jak by se nyní počítal důchod pro občana s průměrným příjmem 30 000 Kč a dobou pojištění 40 let. Pro naše výpočty budeme uvažovat minimální míru zhodnocení peněz v druhém pilíři ve výši 0,5%. A výpočet důchodu bude určen pro průměrnou dobu strávenou v důchodu pro českou republiku tj. 24 let. V první tabulce je vypočítaný důchod, který by občan pobíral, kdyby byl pouze v prvním pilíři, a ve druhé můžeme vidět, jakou penzi by pobíral, kdyby byl 40 let účastníkem druhého pilíře.

Tab. 3 Výpočet důchodu z prvního pilíře, v případě účasti pouze v tomto pilíři

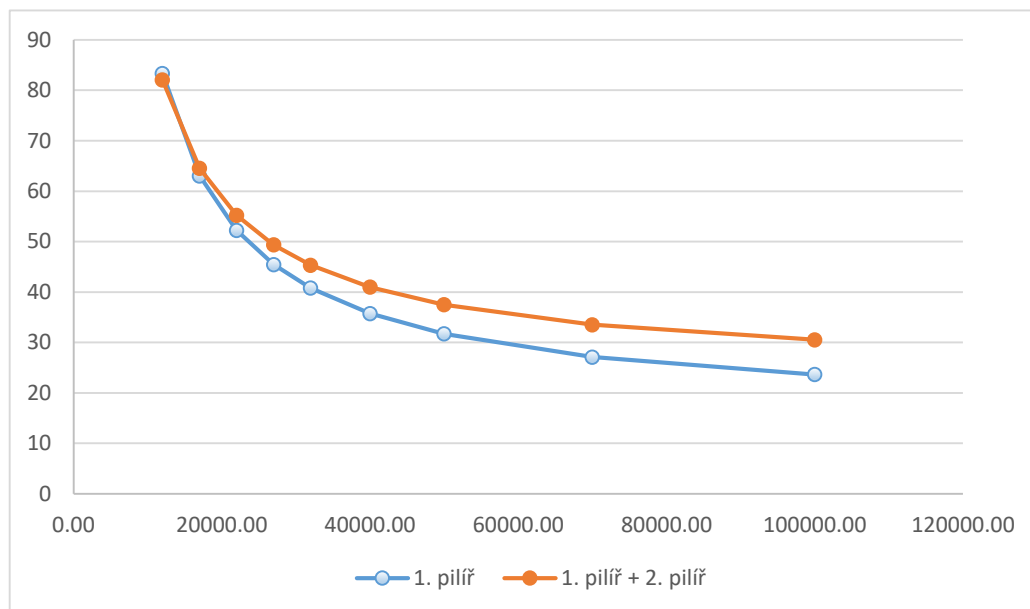
osobní vyměřovací základ	30 000
1. redukční hranice (do 12423 Kč, 100%)	12423
2. redukční hranice (od 12423 do 112 928 Kč, 26%)	4 570
výpočtový základ (12423+4570)	16 993
procentní výměra za odpracované roky (40*1,5)	60
procentní výměra důchodu (16993*0,60)	10195
základní výměra důchodu	2550
měsíční důchod (10195+2550)	12745

Tab. 4 Výpočet důchodu z prvního pilíře, v případě účasti občana i v druhém pilíři

osobní vyměřovací základ	30 000
1. redukční hranice (do 12423 Kč, 100%)	12 423
2. redukční hranice (od 12423 do 112 928 Kč, 26%)	4 570
výpočtový základ (12423+4570)	16 993
procentní výměra za odpracované roky (40*1,2)	48
procentní výměra důchodu (16 993*0,48)	8 156
základní výměra důchodu	2 550
měsíční důchod (8156+2550)	10 706
odvody do druhého pilíře 3% + 3% povinné procenta	1 800
odvody do druhého pilíře za 40 let	864 000
peníze v druhém pilíři po zhodnocení	958 600
průměrná výše měsíční dávky na 24 let	3 328
výsledná výše důchodu první + druhý pilíř	14 035

Už na první pohled vidíme, že takový zaměstnanec by měl téměř o 1300 Kč měsíčně vyšší důchod i při minimálním zhodnocení a bez příspěvku zaměstnavatele nebo vlastního dobrovolného příspěvku. Kdybychom přičetli vlastní příspěvek a příspěvek zaměstnavatele ve výši 5 % mzdy- výsledný důchod by byl ještě o dalších 2200 Kč vyšší tj. celkem o 4 100 Kč. Podobně pak pro lidi s vyšším příjmem nebo delší dobou spoření by tento rozdíl byl ještě markantnější. Když data vložíme do grafu, i bez dalšího vlastního příspěvku, nebo příspěvku zaměstnavatele, můžeme vidět, že procentuální poměr celkového vypláceného důchodu vůči výdělků v navrhovaném systému je výhodnější pro lidi s vyššími příjmy, i když už při minimální mzdě, která je pro rok 2017 rovna 11 000 Kč a

minimálním zhodnocení 0,5 %, vychází výše budoucího důchodu v podstatě stejně jak při původním systému.

Obr. 12 Procentuální míra výše důchodu vůči původní výši příjmů v původním a nově navrhovaném systému

Diskuse

Otázka finančního zabezpečení na důchod je velice důležitá a týká se téměř všech. Bohužel si tuto skutečnost velice často zejména mladí lidé neuvědomují nebo začínají na svou budoucnost a stáří myslet příliš pozdě. Krom toho je stále většina lidí v České republice přesvědčena, že o jejich zabezpečení ve stáří se má postarat stát. Problémem ale je, že stát nemá k dispozici dostatek finančních prostředků, aby to mohl zabezpečit. Demografický vývoj a stárnutí obyvatelstva způsobují, že stále více lidí je v důchodu a méně jich pracuje.

Průběžně financovaný penzijní systém z veřejných financí není tím správným a dlouhodobě udržitelným. Je potřeba hledat nové alternativy a způsoby, jak si lidi mohou na své stáří našetřit. Jako vhodná varianta se jeví tří-pilířový penzijní systém. Ten kromě průběžného veřejného pilíře zavádí také soukromě financované pilíře. Tyto fondové pilíře by měli být schopné zhodnotit část financí v systému a tím zabezpečit dostatek peněz pro lidi na důchod. Jelikož má takový systém i své nevýhody, důležitou úlohu tady hraje nastavení druhého pilíře. Stěžejní je hlavně otázka důležitosti tohoto pilíře. Jestli ho ponechat jako doplňkový a hlavní část celého systému ponechat na prvním pilíři, nebo se snažit o to, aby fondově financované důchody byly to, co bude zabezpečovat největší část našich peněz v důchodu.

Podle výsledků mnoha statistik a průzkumů zmíněných v práci, jsem přesvědčena, že zavedení druhého pilíře má svoje opodstatnění. Alternativa, kde by byl povinný druhý pilíř pro všechny, mi ale nepřijde jako správná. Velké části obyvatelstva by již nic nepřinesla a zároveň by s vysokou pravděpodobností spustila vlnu nevěle a tím celou reformu jen zhoršila. Proto by bylo potřeba, na co nejlepší návrh parametrů tohoto systému, udělat ještě několik průzkumů veřejného mínění a statistických údajů. Na základě těchto informací by bylo možné lépe předvídat a odhadnout chování lidí a tedy i navrhnout systém tak, aby byl prosperující a dlouhodobě udržitelný.

Konečný návrh teda obsahuje systém s druhým pilířem, který by byl povinný pro lidi do 30 let. Těm by přinesl nejvíce výhod a jejich peníze by se měly možnost zhodnotit. Na základě statistických údajů o platech a počtech zaměstnanců v různých věkových kategoriích jsem se pokusila nastínit a navrhnout systém tak, aby byl výsledný dopad na veřejné finance co nejlépe snesitelný, a zároveň byly benefity pro jednotlivce co největší.

Závěr

Bakalářská práce se věnuje problematice důchodového spoření a zabezpečení na stáří. Jde o relativně obsáhlý a komplexní problém, jehož ideální řešení neexistuje. Existují alespoň základní doporučení jak danou problematiku řešit. Česká republika čelí často kritice aktuálního stavu penzijního systému a je jí doporučována reforma od více organizací či ekonomů. Při snaze seznámit a zorientovat se v problematice jsem zjistila, jak je obsáhlá. V práci jsem se soustředila na popis alespoň základních principů, jak sociální zabezpečení funguje.

V úvodních kapitolách jsem popsala různé základní modely penzijního zabezpečení. Podstatnou a velice důležitou úlohu v nich hrají způsoby financování. Tyto modely mohou být financovány průběžné nebo fondově, veřejně nebo soukromě, dávkově definované nebo příspěvkově definované a tak dále. V podobě, v jaké byly popsány, se ale ve světě už nepoužívají. Jsou ale často východiskovým bodem a používají se jejich kombinace s různými nastaveními. V té části práce je taky popsán nejčastěji doporučovaný třípilířový penzijní systém, který s problematikou průběžného a fondového a také veřejného a soukromého financování úzce souvisí. Je v podstatě základem penzijních systémů ve velké většině států světa. Systém však není univerzální a proto je různými způsoby a nastavením jeho parametrů přizpůsobován požadavkům daného státu.

V další části práce jsou popsány penzijní systémy v třech různých zemích. V návaznosti na předtím popsanou teorii je vysvětleno, jakým způsobem si dané státy návrh třípilířového systému přizpůsobily a jak ho využívají. Penzijní systém USA využívá z největší míry hlavně prvního veřejného pilíře a další jsou zastoupené jen minimálně. Slovensko jako další příklad má plně rozvinutý třípilířový systém. Mandatorní část je ale stále ponechána prvnímu veřejnému pilíři, ale postupně se zvyšuje důležitost druhého pilíře a příspěvků do něj. Posledním příkladem bylo Nizozemsko, ve kterém 90 % lidí využívá fondového soukromého pilíře. Je tam vybudovaná silná individuální zodpovědnost za svoji budoucnost. Práce tak ukazuje, že i když všechny tyto systémy mají na teoretické úrovni stejný základ, všechny jsou si navzájem hodně vzdáleny.

Část věnována České republice se věnuje převážně zhodnocení aktuálního stavu penzijního systému a jeho největším problémům. Ty spočívají hlavně v ne moc pozitivním demografickém vývoji a ve špatné udržitelnosti systému. Velká část je založena na statistických údajích či už demografických nebo ekonomických. Také je popsáno, jak fungoval, i když jenom krátce, druhý pilíř důchodového systému v České republice s důvody jeho neúspěchu.

Poslední část se pak věnuje návrhu alternativního řešení důchodového systému pro občany České republiky. Hlavní myšlenka je založena na znovuzaložení druhého pilíře. V návrhu je ale pilíř, na rozdíl od původního, povinný alespoň pro určitou část obyvatel. Myslím si, že tímto způsobem by bylo možné předejít některým událostem, kvůli kterým nebyl první pokus o zavedení úspěšný. V kapitole je popsáno nastavení tohoto systému a jeho základních

parametrů. Dále je pak na konkrétních příkladech a pomocí odhadů popsána finanční náročnost pro veřejné finance i pro jednotlivce.

Literatura

- [1] CSSZ.CZ, *80 let sociálního pojištění*, [online]. Česká správa sociálního zabezpečení, 2014. http://www.cssz.cz/stranky/konference-80let/brozura_c.pdf
- [2] CzechTrade Offices, *Důležité změny v nizozemské právní úpravě*, [online] CzechTrade 2017, <https://www.czechtrade.cz/sluzby/informacni-servis/novinky/dulezite-zmeny-v-nizozemske-pravni-uprave>
- [3] EXPATAX, *Tax rates in the Netherlands 2017*, [online] Expatax.nl, <https://www.expatax.nl/tax-rates-2017>
- [4] HEJDUKOVÁ, P. *Veřejné finance: teorie a praxe*. V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-298-4
- [5] KAHOUN, V., *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. Vyd. 2. Praha: Triton, 2013. ISBN 978-80-7387-733-0
- [6] KLAZAR, S. *Redistribuční dopady zdanění a důchodového systému a jejich reformy*. Praha : Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-702-5
- [7] KLVAČOVÁ, E., *Fenomén dobývání renty*. Vyd. 1. Praha: Professional Publishing, 2008. ISBN 978-80-86946-75-7
- [8] LOUŽEK, M. *Důchodová reforma*. Praha : Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013. ISBN 978-80-86729-92-3
- [9] MAAJTOVÁ, A., OCHRANA F., PAVEL, J. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing a.s., 2015. ISBN 978-80-247-5561-8
- [10] Mercer, *Melbourn Mercer Global Pension Index 2016*, [online] Australian Centre for Financial Studies 2016, <http://www.globalpensionindex.com/wp-content/uploads/MMGPI2016-Report.pdf>
- [11] MFČR, *Ukončení důchodového spoření (II. pilíř)*, [online] Ministerstvo Financí České Republiky 2016, <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/soukromy-penzijni-systemy/ii-pilir-duchodove-sporeni>
- [12] MPSVR SR, *Dôchodkový systém*, [online] Ministerstvo práce, soc. vecí a rodiny SR 2017, <https://www.employment.gov.sk/sk/socialne-poistenie-dochodkovy-system/dochodkovy-system/>
- [13] OECD, *OECD Pensions Statistics*, [online] OECD Library 2017, http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/data/oecd-pensions-statistics_pension-data-en, ISSN 2077-7760
- [14] PŘIB, J., VOŘÍŠEK, V. *Důchodové předpisy s komentářem*. 6. vydání. Olomouc: Anag, 2010. ISBN 978-80-7263-585-6
- [15] SVB, *AOW pension*, [online] The Sociale Verzekeringsbank 2017, <https://www.svb.nl/int/en/>

- [16] SYROVÝ Petr, *Jak si spořit na důchod*, Praha: Grada Publishing a.s., 2012. ISBN: 978-80-247-8265-2
- [17] The World Bank, *The World Bank Pension Conceptual Framework*, [online] worldbank.org2008, http://siteresources.worldbank.org/INTPENSIONS/Resources/395443-1121194657824/PRPNoteConcept_Sept2008.pdf
- [18] VOSTATEK, J. *Penzijní teorie a politika*, 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-571-8
- [19] WORLDBANK.ORG, *Averting the Old Age Crisis*, [online] Oxford University Press, 2014. <http://documents.worldbank.org/curated/en/973571468174557899/pdf/multi-page.pdf>
- [20] Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ÚZ č. 1178, Sagit, 2017. ISBN 978-80-7488-210-4
- [21] Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ÚZ č. 1120, Sagit, 2016. ISBN 978-80-7488-151-0
- [22] Zákon č. 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ÚZ č. 1120, Sagit, 2016. ISBN 978-80-7488-151-0
- [23] Zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ÚZ č. 1120, Sagit, 2016. ISBN 978-80-7488-151-0
- [24] Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ÚZ č. 1178, Sagit, 2017. ISBN 978-80-7488-210-4
- [25] Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ÚZ č. 1164, Sagit, 2017. ISBN 978-80-7488-196-1
- [26] Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ÚZ č. 1178, Sagit, 2017. ISBN 978-80-7488-210-4
- [27] ZLATUŠKOVÁ Z. *Penzijní systém v Nizozemském království: Inspirace pro Česko?*, [online], investujeme.cz 2013, <http://www.investujeme.cz/clanky/penzijni-system-v-nizozemskem-kralovstvi-inspirace-pro-cesko/>